

**WIELKOPOLSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW W POZNANIU
61-834 POZNAŃ, UL. GOŁĘBIA 2**

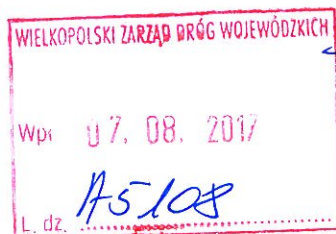
Poznań, dnia 2 sierpnia 2017 r.

Po-WD.5140.1974.71.2014.4R.2017
Nr rejestru 1023/Wlkp/A

WGG+UD+WU+RDW

08.08.2017

↓

**DECYZJA
W SPRAWIE WPISANIA DO REJESTRU ZABYTKÓW**

Na podstawie art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4, art. 3 pkt 1, 2, art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 7 pkt 1, art. 8 ust. 1 i ust. 2 pkt 1, art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446, z późn. zm.) oraz art. 104 § 1 i § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 27 czerwca 2017 r., poz. 1257) w wyniku postępowania administracyjnego wszczętego z urzędu dnia 18.04.2014 r. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

orzeka

I. o wpisaniu do rejestru zabytków nieruchomych województwa wielkopolskiego pod numerem 1023/Wlkp/A zabytku nieruchomego o nazwie:

**historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin
w miejscowości Rogalin, gmina Mosina, powiat poznański**

który obejmuje następujące działki :

L.p.	arkusz mapy	numer działki	Oznaczenie użytków*	powierzchnia w ha	ha	Nr księgi wieczystej
1	1	dz. 49	dr	0,2400		PO1M/00031269/0
2	1	dz. 50/10	R, Ps, Ls	127,8785		PO1M/00024404/7
3	1	dz. 50/13	Ba	0,2253		PO1M/00024404/7
4	1	dz. 50/14	R, Ps,	0,6614		PO1M/00024404/7
5	1	dz. 50/15	Ba	0,4770		PO1M/00024404/7
6	1	dz. 50/16	Ls	1,2147		PO1M/00029765/0
7	1	dz. 51	dr	1,5400		PO1M/00031269/0
8	1	dz. 53	dr	0,4100		PO1M/00021189/2
9	1	dz. 54/1	R, B-R, Ls	30,9376		PO1M/00021189/2
10	1	dz. 62/2	R	0,0476		PO1M/00021189/2
11	1	dz. 62/3	B-R	0,1071		PO1M/00021189/2

12	1	dz. 62/4	Ba	0,0034	PO1M/00021189/2
13	1	dz. 62/7	B-R, Ls	0,1555	ART.MATR.22-BEZ OZNACZENIA
14	1	dz. 62/8	R, B-R, Ls	7,1440	PO1M/00021189/2
15	1	dz. 64	dr	0,1300	PO1M/00031269/0
16	1	dz. 65	R	0,1100	PO1M/00021189/2
17	1	dz. 66	dr	0,7500	PO1M/00021189/2
18	1	dz. 68/1	Lz, Ps	0,2500	PO1M/00021189/2
19	1	dz. 69/3	dr	0,1800	PO1M/00021189/2
20	1	dz. 70/2	dr	0,0900	PO1M/00021189/2, PO1M/00039993/0
21	1	dz. 70/4	S-R	0,8859	PO1M/00021189/2, Rogalin Dobra Ryc. T.IX.K.2
22	1	dz. 71/3	R, Ls	0,3660	PO1M/00024404/7
23	1	dz. 169	Ł	3,4500	PO1M/00021203/7
24	1	dz. 171	Ł, Ps	3,3700	SOWINIEC ART.MATR.7 - BEZ OZNACZENIA
25	1	dz. 173	Ł, Ps, Ws	77,0700	PO1M/00021189/2, ART.MATRYKUŁY 24 - BOH
26	1	dz. 174/1	Ł	0,6700	PO1M/00021189/2
27	1	dz. 175	Ps	1,1000	KRAJKOWO ART.MATR.103 BEZ OZNACZENIA
28	1	dz. 258	R, B-R	0,3300	PO1M/00029765/0
29	1	dz. 263	dr	2,3600	PO1M/00039993/0
30	1	dz. 272	Ls	16,1638	PO1M/00029765/0
31	1	dz. 273	Ls	24,6500	PO1M/00029765/0
32	1	dz. 274	Ls	16,5800	PO1M/00029765/0
33	1	dz. 275	Ls	10,3000	PO1M/00029765/0
34	1	dz. 276/1	Ls	4,2085	PO1M/00029765/0
35	1	dz. 280	Ls	19,8300	PO1M/00029765/0
36	2	dz. 43/1	R	3,6800	PO1M/00021189/2
37	2	dz. 43/3	B-R	0,2778	PO1M/00021189/2
38	2	dz. 43/4	B-R, Ł	9,8822	PO1M/00021189/2
39	2	dz. 44	dr	0,8300	PO1M/00031269/0
40	2	dz. 45/1	R,B-R,Lz,Tr	46,1900	PO1M/00021189/2
41	2	dz. 45/2	Ls	1,3000	PO1M/00029765/0
42	2	dz. 46	dr	0,4100	PO1M/00031269/0
43	2	dz. 47/1	R	18,7800	PO1M/00021189/2
44	2	dz. 47/2	Ł, Bp	0,7600	PO1M/00022771/6
45	2	dz. 58/3	dr	1,2200	ART.MATR.22-BEZ OZNACZENIA
46	2	dz. 267	R, Ls	4,0200	PO1M/00041999/9
47	2	dz. 270	Ls	30,3200	PO1M/00029765/0
48	2	dz. 281	Ls	9,4200	PO1M/00029765/0
49	2	dz. 282	Ls	32,8000	PO1M/00029765/0
50	2	dz. 283	Ls	28,1500	PO1M/00029765/0
51	2	dz. 284	Ls	27,0400	PO1M/00029765/0
52	2	dz. 286	Ls	30,4700	PO1M/00029765/0
53	2	dz. 287	R, Ls	30,5500	PO1M/00029765/0
54	2	dz. 288	Ls	20,3700	PO1M/00029765/0
55	3	dz. 55	dr	1,4000	PO1M/00032076/7
56	3	dz. 56	dr	0,0500	PO1M/00021189/2
57	3	dz. 57	R, Lz, B-R	1,4400	PO1M/00021189/2
58	3	dz. 58/1	dr	4,2000	BEZ OZNACZ.-MATR.22
59	3	dz. 59/1	Bi	0,1500	PO1M/00028563/7
60	3	dz. 59/2	dr	0,0500	PO1M/00021189/2
61	3	dz. 59/4	Bi	0,1000	PO1M/00028563/7
62	3	dz. 59/5	Bi	0,0100	PO1M/00028563/7
63	3	dz. 59/7	Ba	0,0200	PO1M/00021189/2

64	3	dz. 59/10	R, B-R	0,1528	PO1M/00021189/2
65	3	dz. 59/11	Lz-R, R, B	0,1525	PO1M/00038276/1
66	3	dz. 59/12	B-R, R, Ls	32,6547	PO1M/00021189/2
67	3	dz. 60	dr	0,1500	PO1M/00021189/2
68	3	dz. 61	R, Ls	0,8500	PO1M/00021189/2
69	3	dz. 62/6	Ls	0,0824	ART.MATR.22-BEZ OZNACZENIA
70	3	dz. 69/6	dr	1,5686	PO1M/00039993/0
71	3	dz. 72	dr	0,2700	PO1M/00031269/0
72	3	dz. 73	R	0,5500	PO1M/00021189/2
73	3	dz. 74/1	Bz	0,4057	PO1M/00050927/0
74	3	dz. 74/2	Bz	0,2684	PO1M/00050927/0
75	3	dz. 74/3	B-R, R, Bz	24,8159	PO1M/00050927/0
76	3	dz. 75	B-R, Ls	0,6800	PO1M/00050927/0
77	3	dz. 76	R, B-R, Ls	0,8400	PO1M/00050927/0
78	3	dz. 77	dr	0,8000	PO1M/00032076/7
79	3	dz. 119/30	R	14,8608	PO1M/00021189/2
80	3	dz. 139/1	dr	0,1700	PO1M/00032076/7
81	3	dz. 140	R, B-R	2,8800	PO1M/00021189/2
82	3	dz. 177	R, B-R,	2,3200	PO1M/00021189/2
83	3	dz. 179	Ps	1,7500	KRAJKOWO ART.MATR.103 BEZ OZNACZENIA
84	3	dz. 181/1	Ps, Ws	1,3180	PO1M/00039994/7 w KW brak tej działki
85	3	dz. 181/2	Ps, Ws	45,9020	PO1M/00021189/2
86	3	dz. 182	Ps	0,6700	KRAJKOWO ART.MATR.103 BEZ OZNACZENIA
87	3	dz. 184	Ps	3,4200	nie urządzona
88	3	dz. 187	dr	0,5200	PO1M/00032076/7
89	3	dz. 277	Ls	27,7800	PO1M/00029765/0
90	3	dz. 279	R, Ł, Ls, Lz, N	20,5600	PO1M/00029765/0
91	4	dz. 69/5	dr	0,7014	PO1M/00039993/0
92	4	dz. 78	Ls	0,6300	PO1M/00021189/2
93	4	dz. 79	R, B	0,1532	PO1M/00030050/5
94	4	dz. 80/1	dr	0,2648	ART.MATR.22 ROGALIN
95	4	dz. 80/2	dr	0,2652	PO1M/00021189/2
96	4	dz. 81	Ls	0,8500	PO1M/00021189/2
97	4	dz. 86	Ls	0,0700	BEZ OZN.ART.MATR.22
98	4	dz. 87	Ls	0,9800	PO1M/00021189/2
99	4	dz. 88	Bi	0,5800	PO1M/00019719/0
100	4	dz. 206	Bz	0,0605	PO1M/00031269/0
101	4	dz. 259	Ls	0,1800	PO1M/00029765/0
102	4	dz. 262	dr	1,2200	PO1M/00039774/9
103	4	dz. 268	Ls	2,9600	PO1M/00029765/0
104	4	dz. 269	Ls	23,8600	PO1M/00029765/0
105	6	dz. 139/3	dr	część działki	PO1M/00032076/7
106	6	dz. 143/1	R, Ł, Ls	130,9500	PO1M/00021189/2
107	6	dz. 143/2	R	35,0000	PO1M/00022473/7
108	6	dz. 266	Ls	0,7000	PO1M/00029765/0
109	6	dz. 276/2	R, Ls, N	23,0115	PO1M/00029765/0
110	6	dz. 285	Ls	7,4200	PO1M/00029765/0
		razem		1074,0247	ha

*/ Wykaz skrótów oznaczeń użytkowników w załączniku nr 2.

Granice ochrony prawnej ww. historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin zaznaczono kolorem czerwonym na załączniku graficznym nr 1, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

Przedmiot ochrony konserwatorskiej:

Przestrzenne założenie majątku ziemskiego Rogalin zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci dróg, w szczególności parcelacja, gabaryty zabudowy, relacje przestrzenne pomiędzy elementami zabudowy i formami zieleni, a także wygląd elewacji.

Zakres ochrony konserwatorskiej: Ochronie podlegać będą wymienione poniżej zachowane elementy historycznego ukształtowania majątku ziemskiego Rogalin.

1. Układ drożny na terenie majątku ziemskiego Rogalin

- a. droga łącząca Mosinę z Kórnikami z pozostałościami alei obsadzonej robinią akacją i żywopłotem grabowym – dz. 263, 69/3, 69/6, 69/5, 262.
- b. droga łącząca zespół pałacowy z kaplicą, ob. kościołem parafialnym, z aleją z kasztanowców, tzw. „Droga Karolowa” – dz. 80/1, 81, 86, 78 i 87.
- c. droga biegnąca od przeprawy z Baranowa, w XIX w. tzw. „Droga Kościelna”, obecnie ul. Krzysztofa Arciszewskiego, częściowo wybrukowana w XIX w. – dz. 77.
- d. droga biegnąca od folwarku w kierunku północno-wschodnim, tzw. Stara „Droga Poznańska”: 1’ odcinek tej drogi - jako aleja z klonów - na północnej części dz. 55; 2’ odcinek tej drogi bez obsadzenia alejowego przebiega przez las na dz. 276/2 i nie jest wyodrębniony geodezyjnie, dalej ku północy 3’ odcinek tej drogi – przebiega wzdłuż zachodniej granicy działki nr 143/1 z której nie jest wyodrębniony geodezyjnie i dalej ku północy na dz. nr 58/3 po zachodniej stronie ma obsadzenie z lip i robinii akacjowej oraz 4’ odcinek tej drogi przebiegający duktem leśnym na dz. 288 posiada relikty alei obsadzonej robiniami akacjowymi i świerkami.
- e. droga łącząca założenie pałacowe z „Cegielnią”, tj. nowsza odnoga „Drogi Poznańskiej”, obecnie ulica Poznańska obsadzona aleją z kasztanowców, lip, robinii akacjowych i jesionów – dz. 58/1, z poszerzeniem przy figurze Matki Bożej – dz. 206.
- f. droga, obecnie ul. Nowa, częściowo wybrukowana w XIX w. – południowa część dz. 55, dz. 62/6 i dz. 62/7.
- g. droga łącząca pałac z folwarkiem, aleja składająca się z robinii akacjowych i lip – dz. 60.
- h. droga prowadząca do Rogalina Hub, rozdzielająca grunty Majątku Rogalin na tzw. „Górach” od gruntów chłopskich nadanych przy uwłaszczeniu, aleja jesionowa, tzw. „Edzia Droga” – dz. 56 i 139/1, odcinek niewyodrębniony geodezyjnie na dz. 277 i fragment dz. 139/3 do południowo-wschodniego narożnika działki nr 143/2.
- i. droga, częściowo ul. Podleśna, aleja obsadzona klonami, robiniami akacjowymi i sosnami, tzw. „Aleja Podleśna” – dz. 44 i jej przedłużenie w formie alei kasztanowców na dukcie leśnym niewyodrębnionym geodezyjnie z dz. 287, 270, 286.
- j. droga biegnąca na południe, na łęgi do Młyniska, rozdzielająca grunty Majątku Rogalin od włościńskich, nadanych przy uwłaszczeniu, aleja obsadzona robiniami akacjowymi i sosnami czarnymi – dz. 187.
- k. droga gruntowa wzdłuż tzw. „Lotniska” – dz. 66.
- l. droga biegnąca od szosy między tzw. Starą Wsią a łąkami, tzw. „Przepęd”, służący do przegonu bydła z folwarku nad rzekę – dz. 72.

2. Tereny zieleni, w tym: zakomponowanej śródpolnej, alei przydrożnych i terenów leśnych (Dąbie, Młynisko – dz. 279, „Raczyńskich Las” – dz. 273, 280, 272 i 275, 274, „Rogaliński Pański Bór Sosnowy” – dz. 284, 288, 283, 282, 281, 287, 270, 286, 285) oraz historyczny układ użytków rolnych majątku ziemskiego Rogalin.

- a. nasadzenia drzew z XIX w. i sprzed 1939 roku oraz formy półnaturalne skupisk drzew oraz pojedynczych okazów wkomponowane w krajobraz otoczenia „parku angielskiego” porastające – dz. 74/3, 78, 80/2, 81, 86, 87, 88, 177 i 279;
- b. aleje przy drogach – dz. 263, 69/3, 69/6, 262, 80/1, 81, 86, 78, 87, 58/1, 58/3, 143/1, 206, 53, 60, 55, 56 i 139/1, 44, 287, 187;
- c. pola uprawne (grunty orne) obfitujące w lasy śródpolne, tzw. remizy – refugia dla zwierzyny dzikiej położone na dz. 59/12, 57, 54/1, 43/4, 43/1, 45/1, 47/1, 50/10, 119/30, 140, 143/1 i 143/2;
- d. łąki i pastwiska leżące w dolinie Warty, tzw. „Łęgi Rogalińskie”, porośnięte częściowo drzewami, w tym pojedynczymi dębami o walorach pomnikowych i skupiskami starych dębów szypułkowych, poprzecinane licznymi starorzeczami – dz. 169, 171, 173, 174/1, 175, 179, 181/1, 181/2, 184, 279.

3. Zespół budowlany majątku ziemskiego Rogalin współtworzą:

3.1. Grupa budynków folwarku Rogalin:

- a. spichlerz, 2 poł. XIX w. przebudowany w 1926 r. ul. Nowa 3 – dz. 62/8,
- b. obora, 1901 r. ul. Nowa 3 – dz. 62/8, tzw. „ludzka obora”,
- c. obora - porodówka, 1899 r. ul. Nowa 3 – dz. 62/8, de facto stajnia,
- d. kuźnia ze stelmacharnią, 1905 r. ul. Nowa 3 – dz. 62/8,
- e. jałownik, 1918 r. ul. Nowa 3 – dz. 62/8,
- f. stodoła, koniec XIX w. ul. Nowa 3 – dz. 62/8,
- g. rządcówka, 2 poł. XIX w., przebudowana 1928 r. – dz. 59/11,
- h. budynek mieszkalny pracowniczy, dwurodzinny, 1825 r. – dz. 59/10.

3.2. Gorzelnia majątkowa, koniec XIX w. – dz. 177.

3.3. Grupa budynków folwarku pomocniczego, tzw. Podwórze Polesie, obecnie Podlesie:

- a. budynek mieszkalny, 2 poł. XIX w. – dz. 43/3,
- b. stodoła, 2 poł. XIX w. (1890 r. wg dokumentacji księgowej ANR) – dz. 43/4,
- c. wolarnia, 2 poł. XIX w. (1890 r. wg dokumentacji księgowej ANR) – dz. 43/4.

Na terenie historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin znajdują się wpisane do rejestru zabytków odrębnymi decyzjami następujące zabytki nieruchome:

- **786 dębów w parku i lesie majątku Rogalin pow. Śrem, stanowiących największe i najpiękniejsze skupienie starych dębów w Polsce** – na podstawie orzeczenia o uznaniu za zabytek KSZ I-2a/18/48 z dnia 26 lutego 1948 r. – wpisane do rejestru zabytków pod poz. 3 i w księdze rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 2356/A;
- **pałac w Rogalinie wraz z oficynami i zabudowaniami podworskimi** – na podstawie orzeczenia o uznaniu za zabytek KL.IV-73/31/52 z dnia 29.V.1952 r. – wpisane do rejestru zabytków pod poz. 365 i w księdze rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 2494/A; aktualnie w rejestrze zabytków nieruchomych województwa wielkopolskiego pod nr rejestru **1020/Wlkp/A**
- **park pałacowy w Rogalinie pow. Poznań, założony zapewne w 4 ćw. XVIII w. dla Kazimierza Raczyńskiego m.in. przy współudziale J. Ch. Kamsetzera. Na pn. od pałacu, na jego osi głównej rozciąga się ogród w typie francusko-holenderskim /zrekonstruowany w 1949 r. wg arch. Gerarda Ciołka/. Wokół niego rozciąga się ogród angielski, powiększony przez Edwarda Raczyńskiego w l. 1820-1840 przez włączenie od pd. dawnego zwierzyńca i browaru** – decyzja w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków L. dz. Kl.III-885/57/65 z dnia 21 lipca 1965 r. – pod numerem rejestru 85/A; aktualnie w

rejestrze zabytków nieruchomości województwa wielkopolskiego pod nr rejestru **1021/Wlkp/A**

- **kaplica dworska pw. św. Marcelego, obecnie kaplica pałacowa, od 1975 r. kościół parafialny pw. Marcelina w Rogalinie oraz dzwonnica usytuowane w parku w Rogalinie** – decyzja w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków L. dz. KI.III-885/58/65 z dnia 28 lipca 1965 r. pod numerem rejestru 86/A; aktualnie w rejestrze zabytków nieruchomości województwa wielkopolskiego pod nr rejestru **1022/Wlkp/A**

Na terenie historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin znajdują się pojedyncze obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- Galeria obrazów, z ok. lat 1909-1912, ul. Arciszewskiego 2, - dz. 74/3,
- Szkoła, ob. dom mieszkalny ul. Arciszewskiego 6, 4 ćw. XIX w. – dz. 79,
- budynek gospodarczy przy szkole, 4 ćw. XIX w. – dz. 79.

II. o niewpisaniu do rejestru zabytków nieruchomości – tzn. odstępuje się od wpisania do rejestru zabytków:

- pięciu działek ewid. nr 70/5, 70/6, 70/7, 71/1 i 71/2 usytuowanych przy ul. Mosińskiej na terenie dawnego siedliska o historycznej nazwie Stara Wieś w miejscowości Rogalin, gmina Mosina, powiat poznański;
- nawarstwień kulturowych i zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na terenie majątku ziemskiego Rogalin, określonych jako Rogalin st. 1 obszar AZP 56-27/80 (osadnictwo późnośredniowieczne) i Rogalin st. 8 obszar AZP 56-27/108 (osadnictwo pradziejowe);
- historycznej „małej architektury”, znajdującej się na terenie majątku ziemskiego Rogalin, tj. figury Matki Bożej Bolesnej przy „Drodze Poznańskiej” (na działce nr 206).

Uzasadnienie

Postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin zostało wszczęte z urzędu zawiadomieniem Po-WD.5140.1974.2.2014 z dnia 18.04.2014 r.

W dniu 10.12.2014 roku Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał decyzję Po-WD.5140.1974.34.13R.2014 w sprawie wpisania do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin w miejscowości Rogalin, gmina Mosina, powiat poznański. Od decyzji tej zostały wniesione odwołania. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego decyzją DOZ-OAiK-660.16.2015.ML [01/A/15] z dnia 30.10.2015 r. uchylił zaskarżoną decyzję w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji. W uzasadnieniu decyzji uchylającej podano, że przyczynami uchylenia decyzji był niejasny zasób materiału dowodowego, który stanowił podstawę jej wydania, wątpliwości, co do prawidłowości zastosowania procedury doręczeń pism i ww. decyzji w drodze obwieszczenia, obiekcie budziła także trafność ustalenia przedmiotu i zakresu ochrony konserwatorskiej, a także niedostateczne wykazanie ustawowych przesłanek do wpisania do rejestru zabytków. Ponadto zarzucono Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków: 1` niepodjęcie czynności zmierzających do ustalenia kręgu stron postępowania, 2` że, w decyzji zmienił charakterystykę przedmiotu ochrony konserwatorskiej w stosunku do zawiadomienia o wszczęciu postępowania i nie powiadomił o tym stron, 3` że, analiza zakresu ochrony konserwatorskiej wykazała nieścisłości w kontekście załącznika graficznego, 4` że w decyzji podkreślił duże znaczenie nazw historycznych poszczególnych elementów układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin, natomiast nie wyjaśnił, czy stanowią one odrębny przedmiot ochrony konserwatorskiej, 5` że z decyzji nie wynika, jaki zbiór

dokumentów lub publikacji stanowił materiał dowodowy, 6` że z akt sprawy nie wynika jak kształtowały się historyczne granice majątku Rogalin, a także sposób jego zagospodarowania, 7` zasugerowano aby zmienić sposób opisu granic, 8` że, brak było wyjaśnienia czego świadkiem ma być ten zabytek obszarowy i jakie zjawiska dokumentuje, 9` że nie wynika z tej zaskarżonej decyzji, by część obszaru wpisanego do rejestru zabytków tj. łęgi nadwarciańskie posiadały widoczny i ścisły związek z układem przestrzennym majątku i konieczne jest wskazanie zasadności włączenia tego terenu w granice zabytku obszarowego, 10` że nie podano przyczyn wyłączenia dwóch obszarów zabudowy mieszkalno-gospodarczej w Nowej Wsi oraz Rogalinie i w tym kontekście niejasnym stało się pozostawienie w granicach obszaru wpisanego do rejestru zabytków terenu zabudowy działek nr 70/2, 70/4, 70/5, 70/6, 70/7, 71/1, 71/2, 71/3 tzw. Starej Wsi.

W toku postępowania administracyjnego – mając na uwadze przepis art. 7 Kpa, zgodnie, z którym w toku postępowania organy administracji publicznej stoją na straży praworządności, z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli – zgromadzono następujący materiał dowodowy:

1. Mapa Majętności Rogalin po 1823 r., APP, Ladratura Śrem, Mapy, syg. 90
2. Edward Raczyński, Wspomnienia Wielkopolski, Poznań 1843, t. I, str. 278-283
3. E. Cal., Rogalin [w:] Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 9, Warszawa 1888, s. 659-660
4. Mapa Topograficzna „Messtischblatt” 1:25000, wyd. 1890, uzup. 1933
5. L. Durczykiewicz, Dwory i pałace w Wielkim Księstwie Poznańskim, Poznań 1912
6. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. 5 województwo poznańskie, z. 25 powiat śremski, Warszawa 1961, s. 36-44
7. Longin Majdecki, Historia ogrodów, Warszawa 1981, s. 363, 813, 829
8. Rogalin [w:] Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu pod red. Antoniego Gąsiorowskiego, cz. IV, z. 1, Poznań 2001, s. 93-101
9. Parnas [w:] Marek Siewniak, Anna Mitkowska, Tezaurus sztuki ogrodowej, Warszawa 1998, s. 180
10. Zygmunt Szczęsny Feliński, Pamiętniki, Warszawa 2009, s. 335 i n.
11. Stanisław Wasylewski, Obóz powstańców w Rogalinie w r. 1848, Poznań 1936 (odbitka z „Kroniki Miasta Poznania”) s. 113-141.
12. Rogalin i okolice – mapa krajoznawcza 1:22000, wyd. I, 2012
13. Janusz Bogdanowski, Problemy rewaloryzacji i zagospodarowania otoczenia pałacu w Rogalinie. Ekspertyza, maszynopis, Kraków 1974
14. M. Pawlaczyk, Pałac w Rogalinie, Poznań 1978
15. M. Borecki, Projekty, [w:] M. Pawlaczyk, Ze studium nad ikonografią zespołu w Rogalinie, Studia Muzealne 1984
16. Witold Gałka, Zespół pałacowy w Rogalinie, Studium historyczno-architektoniczne, Poznań 1990
17. Jacek Piotrowski, Studium historyczno-ruralistyczne układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin, Puszczykowo 2015 i wersja poprawiona 2017 r.
18. Ewa Leszczyńska, Studium historyczne założenia ogrodowo-parkowego w Rogalinie, maszynopis, Rogalin 2000
19. Ewidencja parku pałacowego w Rogalinie, oprac. Czesław Iwanowski, maszynopis, Poznań 1983
20. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Założenie pałacowo-parkowe – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986
21. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Pałac – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986
22. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Galeria – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986

23. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Stajnia – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986
24. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Wozownia – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986
25. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Kaplica - mauzoleum – Rogalin”, oprac. Magdalena Jarzewicz, 1986
26. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Zespół folwarczny – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
27. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Obora – porodówka /NR 1/ w zespole folwarcznym – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
28. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Obora /NR 2/ w zespole folwarcznym – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
29. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Jałownik /NR 3/ w zespole folwarcznym – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
30. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Kuźnia /NR 5/ w zespole folwarcznym – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
31. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Spichlerz /NR 6/ w zespole folwarcznym – Rogalin”, oprac. Jakub Skutecki, 1990
32. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Folwark – Podlesie” [Rogalin], oprac. Małgorzata Kamińska, 1990
33. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Owczarnia /NR 1/ – Podlesie” [Rogalin], oprac. Małgorzata Kamińska, 1990
34. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Obora /NR 2/ – Podlesie” [Rogalin], oprac. Małgorzata Kamińska, 1990
35. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Stodoła /NR 3/ – Podlesie” [Rogalin], oprac. Małgorzata Kamińska, 1990
36. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Dom mieszkalny /NR 4/ – Podlesie” [Rogalin], oprac. Małgorzata Kamińska, 1990
37. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Zespół pałacowo-parkowy - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
38. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Drewutnia (ujeżdżalnia ?) ob. magazyn muzealny - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
39. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Stajnia ob. budynek magazynowy i mieszkalny - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
40. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Wozownia - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
41. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Gorzelnia - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
42. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Czworaki, ob. budynek mieszkalny oraz hotel (pokoje gościnne Muzeum Narodowego w Poznaniu) - Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
43. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa: „Zespół pałacowo-parkowy Rogalin”, oprac. Paulina Szeląg, 2001 r.
44. Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego niewpisanego do rejestru zabytków: „Rządcówka, ob. dom mieszkalny ul. Nowa nr 3 – Rogalin”, 2017
45. Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego niewpisanego do rejestru zabytków: „Dom mieszkalny dwurodzinny ul. Nowa – Rogalin”, 2017
46. Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego niewpisanego do rejestru zabytków: „Szkoła, ob. dom mieszkalny ul. Arciszewskiego nr 6 – Rogalin”, 2017
47. Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego niewpisanego do rejestru zabytków: „Budynek gospodarczy przy szkole, ob. budynek gospodarczy przy domu mieszkalnym ul. Arciszewskiego nr 6 – Rogalin”, 2017
48. Karta ewidencyjna zabytku ruchomego „Figura przydrożna: Matka Boska Bolesna na kolumnie – Rogalin”, oprac.: Zofia Białowicz-Krygierowa, X.1977
49. Protokół oględzin z dnia 14.11.2016 r. [Nr 1]
50. Protokół oględzin z dnia 15.11.2016 r. [Nr 2]
51. Protokoły oględzin z dnia 16.11.2016 r. [Nr 3], [Nr 4], [Nr 5], [Nr 6], [Nr 7]

- 52. Protokoły oględzin z dnia 17.11.2016 r. [Nr 8], [Nr 9], [Nr 10], [Nr 11]
- 53. Protokoły oględzin z dnia 18.11.2016 r. [Nr 12], [Nr 13], [Nr 14]
- 54. Dokumentacja fotograficzna wykonana podczas oględzin.
- 55. Pismo Gminy Mosina PP.67271.39.2014.MS z dnia 15.12.2016 r.
- 56. Mapa ewidencyjna gruntów i budynków w skali 1:5000 – arkusze: 1, 2, 3, 4, 6.
- 57. Wypisy z rejestru gruntów – 65 szt.

Przystępując do ponownego rozpatrywania sprawy wpisu do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin - Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków ustalił, że stronami postępowania są:

Skarb Państwa, który jest reprezentowany przez Starostę Poznańskiego - dz. 86;
Skarb Państwa Agencja Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w Poznaniu - dz. nr: 50/10, 50/13, 50/14, 50/15, 53, 54/1, 62/2, 62/3, 62/4, 59/7, 73, 177, 78, 81, 87, 62/7, 62/6, 62/8, 65, 66, 68/1, 70/4, 71/3, 169, 171, 173, 174/1, 175, 179, 43/1, 43/3, 43/4, 45/1, 47/1, 56, 57, 59/2, 59/10, 59/12, 60, 61, 119/30, 140, 181/2, 182, 184, 143/1;
Skarb Państwa - zarządca: Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Babki - dz. nr: 50/16, 258, 272, 273, 274, 275, 276/1, 280, 45/2, 270, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 277, 279, 259, 268, 269, 266, 276/2, 285;
Skarb Państwa - zarządca: Wojewódzki Zarząd Dróg Publicznych - Zarząd Dróg Powiatowych - dz. 70/2;
Skarb Państwa - zarządca: Rejon Dróg Publicznych - dz. nr 263, 58/3, 69/6, 69/5;
Skarb Państwa - Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Pałac w Rogalinie - Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu - dz. nr: 74/1, 74/2, 74/3, 75, 76;
Skarb Państwa - trwały zarząd: Wojskowy Zarząd Infrastruktury w Poznaniu - dz. nr 267;
Skarb Państwa - zarządca: Urząd Miasta i Gminy Mosina - dz. nr 80/1, 80/2;
Gmina Mosina - dz. nr: 49, 51, 44, 72, 64, 46, 5, 139/1, 139/3, 58/1, 77, 187, 206;
Gmina Mosina - użytkownik wieczysty: Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Mosinie - dz. nr: 59/1, 59/4, 59/5;
Województwo Wielkopolskie - Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego - zarządca: Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich - dz. nr 69/3, 262;
Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Marcelina w Rogalinie - dz. nr 88;
Edward Raczyński - Fundacja Imienia Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu i Michał Godlewski - pełnomocnik Fundacji Imienia Raczyńskich - dz. nr 181/1;
Renata Marczevska i Maciej Marczewski - współwłaściciele - dz. nr 59/11;
Mikołaj Paweł Pietraszak-Dmowski - właściciel dz. nr 47/2;
Maria Magdalena Szymańska i Michał Henryk Szymański - współwłaściciele dz. nr 79;
Piotr Ignaszewski - właściciel dz. nr 143/2.

Ponadto stronami postępowania są: Halina Malkowska i Kazimierz Malkowski – jako współwłaściciele dz. nr 70/5, Maria Gumna – właściciel dz. nr 70/6, Klaudia Jeske i Jakub Wrzalik jako spadkobiercy po Teduszu Adamie Wrzalik – właścicieli dz. nr 70/7, Roman Woś i Urszula Woś – jako współwłaściciele dz. 71/1, Wanda Bartmińska, Grzegorz Bartmiński, Krystyna Kowalak i Hanna Józwiak – jako współwłaściciele dz. nr 71/2, których nieruchomości nie wpisuje się do rejestru zabytków.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w sposób tradycyjny za pośrednictwem operatora pocztowego doręczył ww. stronom dwa zawiadomienia: jedno o toczącym się postępowaniu Po-WD.5140.1974.52.2014.2016 z dnia 28.10.2016 r. i drugie - o terminach oględzin Po-WD.5140.1974.53.2014.2016 z dnia 28.10.2016 r. Z uwagi na rozległy teren znajdujący się na 5 arkuszach mapy ewidencyjnej, oględziny zgodnie z arkuszami mapy zostały wyznaczone na 5 kolejnych dni od 14 do 18 listopada 2016 r.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków postanowił skorzystać w przedmiotowej sprawie z wiadomości specjalistycznych biegłego pana Jacka Piotrowskiego w postaci: dowodu z opinii pt. „Studium historyczno-ruralistyczne układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin” sporządzonej przez tegoż biegłego i dowodu z wyjaśnień składanych przez ww. biegłego jako uzupełnienie ww. opinii na skutek uwag i

pytań stron postępowania w odniesieniu do sporządzonej opinii – o czym strony zostały poinformowane Postanowieniem Nr 69/2016 z dnia 10.11.2016 r.

Zgodnie z wyznaczonymi terminami, w obecności biegłego i zainteresowanych stron, przeprowadzono oględziny poszczególnych działek i sporządzono 14 protokołów. Podpisane za zgodność z oryginałem kserokopie wszystkich 14 protokołów zostały przesłane wszystkim stronom postępowania pismem Po-WD.5140.1974.58.2014.2016 z dnia 2.12.2016 r. oraz zawiadomieniami: Po-WD.5140.1974.67.2014.2016 i Po-WD.5140.1974.68.2014.2016 z 13.04.2017 r.

Gmina Mosina po zapoznaniu się z protokołami pismem PP.67271.39.2014.MS z dnia 15.12.2016 r. wniosła swoje uwagi do protokołów i zwróciła się o udostępnienie kserokopii bądź skanu opinii sporządzonej przez biegłego pana Jacka Piotrowskiego pt. „Studium historyczno-ruralistyczne układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin”. W odpowiedzi Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał płytę DVD z zapisem tegoż studium dnia 27.01.2017 r. pismem Po-WD.5140.1974.63.2014.2017. Po odebraniu od biegłego pana Jacka Piotrowskiego tekstu „Studium historyczno-ruralistycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin” z 2015 roku w wersji poprawionej i uzupełnionej w 2017 roku – płyta CD została przesłana Gminie Mosina pismem Po-WD.5140.1974.69.2014.2017 z dnia 20.06.2017 wraz z zawiadomieniem o zebraniu materiału dowodowego Po-WD.5140.1974.70.2014.2017 z dnia 20.06.2017 r. Stronom umożliwiono wypowiedzenie się, co do zebranego w sprawie materiału dowodowego zawiadomieniem Po-WD.5140.1974.70.2014.2017 z dnia 20.06.2017 r. Strony nie wniosły do sprawy swoich uwag.

Na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego w sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków ustalił, co następuje.

Rogalin usytuowany na płaskim terenie położonym na niewielkim wyniesieniu na prawym brzegu rzeki Warty, (czyli w bliskim sąsiedztwie wody) posiadał wyjątkowo sprzyjające warunki dla osadnictwa. Już w okresie średniowiecza teren Rogalina musiał być gęsto zaludniony, skoro w obrębie starej osady utworzono nową osadę o zdrobniałej nazwie Rogalinek. Najstarszy przekaz źródłowy o Rogalinku pochodzi z 1247 roku, w którym to książę Przemysław I potwierdził dokument kanonika poznańskiego Mikołaja o nadaniu miejscowości kościołowi katedralnemu w Poznaniu. Jeżeli informacja z 1247 roku odnosi się do Rogalinka, to należy uznać, że Rogalin, jako miejscowość macierzysta musiał istnieć wcześniej, przynajmniej w pierwszej połowie XIII wieku. Gdzie dokładnie znajdował się ów trzynastowieczny Rogalin i jak wyglądała sieć drożna – można jedynie domniemywać, że był on położony w niewielkiej odległości od rzeki, na skraju puszczy, której wyrąb postępujący w kierunku północnym pozwalał pozyskiwać grunty pod uprawę, czyli zapewniał rozwój gospodarczy wsi.

W 1294 roku Rogalin należał do Mirosława, syna Przedpełka herbu Łodzia, który otrzymał od księcia Przemysła II immunitet sądowy i pozwolenie przeniesienia na prawo niemieckie swoich dóbr tj. miejscowości: Góra, Bnin, Dębiec, Rogalin i Krzesiny. W dokumencie z 1427 roku Rogalin był nazwany *Rogalino Maius*. W 1428 roku w dokumencie użyto określenia *Rogalino quod nominatur Dambye* (Dąbie). Z dokumentu z 1487 roku wynika, że Stanisław Dębny z Maius Rogalino zapisał swej żonie Dorocie po 25 grzywien posagu i wiana na swej 1/2 Dąbia z dworem, folwarkiem, bydłem, trzodą, lasami i jeziorami. W 1510 roku Rogalin nazwany był *Rogalino Maior*. Dodatkowe określenia tej miejscowości *Maius* i *Maior* oznaczają większy, ważniejszy, wyższy, rozleglejszy. Reforma związana z pozwoleniem przeniesienia na prawo niemieckie dóbr Rogalina w 1294 roku w znacznym stopniu przyczyniła się do utrwalenia układu przestrzennego miejscowości. Najprawdopodobniej granice dzisiejszej wsi Rogalin mają średniowieczne pochodzenie.

Średniowieczne granice

Z pewnością średniowieczne pochodzenie mają granice z Baranowem i Sowińcem przez rzekę Wartę, z Rogalinkiem, z Kamionkami (dawniej Daszewicami) Mieczewem i Radzewicami (dawniej prawdopodobnie Dobiertkami). Zachowane są tam elementy topograficzne, takie jak rów wykopany między Rogalinem a Rogalinkiem, trzy kopce

znajdujące się na styku granic Rogalina, Rogalinka i Daszewic (obecnie Kamionek) oraz kształt dróg granicznych – zachodniej i północno-wschodniej, które świadczą o stabilności granic. W obecnie istniejących podziałach geodezyjnych są to następujące odcinki granic poszczególnych działek w obrębie Rogalin: wschodnia, południowa i zachodnia granica działki nr 184, zachodnia granica działki nr 181/2, północno-zachodnia granica działki nr 182, zachodnia i południowa granica działki nr 181/2, północno-zachodnia granica działki nr 179, zachodnia granica działki nr 181/2, południowa granica działki nr 173, południowo-zachodnia granica działki nr 175, południowa granica działki nr 173, południowa i zachodnia granica działki nr 171, południowa granica działki nr 173, zachodnia granica działki nr 169, północno-zachodnia granica działki nr 173; zachodnia granica działki nr 275, zachodnia granica działki nr 263, północno-zachodnia granica działki nr 273, zachodnia granica działki nr 66, zachodnia granica działki nr 50/10, zachodnia i północna działki nr 49; północna granica działki nr 284, północna granica działki nr 288, północna granica działki nr 283, północna granica działki nr 282, północno-wschodnia granica działki nr 281, wschodnia granica działki nr 286, wschodnia granica działki nr 285.

Średniowieczne drogi

Sieć dróg charakteryzuje się dużą stabilnością. Wg ustaleń w studium (2015) średniowieczne pochodzenie posiadają odcinki trzech dróg. Jedna z tych dróg przebiega wzdłuż Lotniska. Droga ta jest pozostałością najstarszego szlaku pomiędzy Rogalinem a Rogalinkiem. Obejmuje ona teren działki nr 66. Druga droga biegnie od folwarku w kierunku południowym do Starej Wsi i dalej ku łąkom. Droga ta jest pozostałością trasy komunikacyjnej między dawnymi jednostkami osadniczymi. Obecnie jest to fragment ulicy Nowej, który obejmuje południowy odcinek działki nr 55, działkę nr 62/6 i nr 62/7, fragment dz. 69/6. Trzecia droga związana jest z przeprawą przez Wartę. Do dzisiaj zachował się odcinek drogi biegnący od strony rzeki w kierunku gorzelni. Jej średniowieczne pochodzenie wynika z innej niż obecnie sieci hydrograficznej Warty i jej lewych dopływów na wysokości Baranowa i Sowińca oraz pozostałościami osadnictwa z XIII i XIV wieku w sąsiedztwie pałacu. Droga ta (fragment ulicy Arciszewskiego), obecnie obejmuje południowo-zachodni odcinek działki nr 77.

Ślady siedliska i rozłóg pól

Z okresu średniowiecza i nowożytności wywodzi się siedlisko szlacheckie (dz. 62/8, 62/7, 59/10, 59/11 i częściowo 59/12) – miejsce posadowienia folwarku oraz dworu, (w którym urodził się m. in. Krzysztof Arciszewski) i pierwotna wieś, obecnie częściowo opustoszała, tzw. „Stara Wieś” przy szosie Mosińskiej (dz. 70/4, 70/5, 70/6, 70/7, 71/1, 71/2, 71/3). Miejsce dawnego średniowiecznego siedliska widać w kształtach działek, na których położone są zabudowania gospodarcze dzisiejszego majątku Rogalin. Należy do nich przede wszystkim północna część działki nr 62/8 oraz działki nr 258, 65, 62/3, 62/2.

Z tego samego okresu pochodzi częściowo rozłóg pól, a szczególnie tzw. „Wielgie Pole” tj. „Piąte Pole” (dz. 50/10). Z tego czasu pochodzą również zachowane relikty rozłogu gruntów rolnych majątku ziemskiego, które noszą ślady układu trójpółowki.

Z 1603 r. pochodzą pierwsze informacje źródłowe o zabudowie wsi, które poza domami i dworem wymieniają stajnie, stodoły, obory, owczarnie oraz młyn, mielcuch i browar.

W aktach grodzkich zachowały się kolejne opisy wsi, dworu i folwarku pochodzące z roku 1717 i 1723 r. oraz z lat ok. 1742-1751, których tu jednak nie przytaczamy, gdyż budowle tam wymienione nie zachowały się do naszych czasów.

Właściciele Rogalina

Od końca XIII wieku wieś Rogalin stanowiła własność Łodziów Rogalińskich. W ich posiadaniu majątność znajdowała się do 2 połowy XVI wieku. W XVI wieku bardzo często zmieniali się właściciele tychże dóbr, wśród których wymienić należy m.in. Baranowskich, Malechowskich, Konarskich, Gorajskich, Zakrzewskich. Z Zakrzewskich pochodziła Helena, żona Eliasza, a matka Krzysztofa Arciszewski, urodzonego w 1592 roku w Rogalinie, generała artylerii koronnej króla Władysława IV, arianina, admirała floty holenderskiej, wicegubernatora Brazylii Holenderskiej. W ciągu XVII i XVIII wieku dobra rogalińskie jeszcze kilka razy zmieniały właścicieli, wśród których wymienić należy

Manieckich, Unrugów, Szlichtyngów. Od 1723 roku Rogalin należał do Łukasza Krzyżanowskiego. W 1768 roku majątek Rogalin wraz ze Świątnikami zakupił Kazimierz Raczyński (możliwym jest, że faktyczne przejęcie dóbr nastąpiło już 1766 roku). Majątek Rogalin należał do rodziny Raczyńskich do 1939 roku (do kolejnych sześciu pokoleń). Od 1784 roku Rogalinem władał Filip Raczyński, krewny z bocznej linii, mąż Michaliny, córki Kazimierza. W latach 1804-1845 majątek Rogalin należał do Edwarda Raczyńskiego. Po śmierci Edwarda w 1845 roku nowym właścicielem został jego syn Roger Maurycy. Po Rogerze Raczyńskim majątek odziedziczył syn Edward Aleksander Raczyński, który był właścicielem majątku rogalińskiego w latach 1891-1926. Po Edwardzie Aleksandrze Raczyńskim w 1926 roku majątek odziedziczył Roger Adam Raczyński, który władał nim do 1939 roku.

Okres nowożytny

W czasach nowożytnych w historii Rogalina wyróżnić można zasadniczo dwa okresy, z których pierwszy był jeszcze bliski średniowieczu, a drugi okres wiąże się z władaniem Rogalinem przez Raczyńskich od lat 1766-1768, czyli od czasu budowy rezydencji, do czasu przemian związanych z uwłaszczeniem chłopów w latach 1829-1832.

Śladem pierwszego okresu w nowożytnych dziejach Rogalina jest droga biegnąca od folwarku na północ w kierunku Daszewic i dalej Poznania. Droga ta obejmuje fragment ulicy Nowej – tj. północną część działki nr 55. Dalej w kierunku północnym droga ta przebiega przez działkę 276/2 i 143/1, następnie (fragment ulicy Podlesie) działkę nr 58/3 oraz działkę nr 288. Reliktem z tego samego okresu jest kształt południowej części działki nr 62/8, obecnie w tym fragmencie w ogóle niezabudowanej oraz działki nr 59/10 i 59/11, a także działka nr 73. W tych formach zostały one ukształtowane przez luźną zabudowę gospodarczą skupioną wokół dworu.

Najistotniejsze zmiany w układzie przestrzennym Rogalina nastąpiły jednak od lat 1766-1768 do lat 1829-1832.

W latach 70-tych XVIII wieku z inicjatywy nowego właściciela Kazimierza Raczyńskiego wzniesiony został okazały pałac z galeriami i oficynami oraz rozległym dziedzińcem honorowym od wschodu i ogrodem od zachodu. Kompleks zabudowań rezydencjonalnych usytuowany jest we wschodniej części działki nr 74/3 oraz na działkach nr 75 i 76.

Z lat 70-tych XVIII wieku pochodzi również figura Matki Boskiej Bolesnej na kolumnie, usytuowana przy drodze obecnie zwanej ulicą Poznańską (wiodącej z przeddziedzińca pałacowego ku północy, tj. do cegielni i na drogę wiodącą przez Daszewice do Poznania), na niewielkim placu w kształcie trapezu tj. na działce o nr ewid. 206.

W latach 1800-1801 za czasów Filipa Raczyńskiego wzniesiono przy dziedzińcu przed pałacem murowane budynki: okazałą drewnię, stajnię, wozownię, a przy przeddziedzińcu oficyny w konstrukcji ryglowej. Obiekty położone najbliżej pałacu, tj. drewnia, wozownia i stajnia usytuowane są we wschodniej części działki nr 74/3. Natomiast oficyny [w innych opracowaniach określane też jako „czworaki”] wolnostojące, po obu stronach przeddziedzińca, usytuowane są na oddzielnych działkach ewidencyjnych. Oficyna północna stoi na działce nr 76, a oficyna południowa stoi na działce nr 75. Do lat 70.XX wieku obie oficyny były konstrukcji ryglowej, jedna była kryta strzechą, a druga dachówką, obecnie są to budynki murowane, otynkowane, z dachami dwuspadowymi krytymi dachówką.

W latach 1817-1820 wybudowano kaplicę pałacową – mauzoleum, która od 1975 roku jest kościołem parafialnym pw. św. Marcelina, a w podziemiach nadal mieści się mauzoleum rodziny Raczyńskich. Kościół usytuowany jest obecnie na działce ewid. nr 88. Wyżej wymienione inwestycje całkowicie zmieniły wygląd miejscowości. Do dziś zachowane są ślady cegielni, która przy tak licznych inwestycjach musiała być czynna od lat 70-tych XVIII wieku. Obecnie są to wyrobiska po glinie zlokalizowane w lesie na działce ewid. nr 276/2, którą to działkę przecina niewyodrębniony geodezyjnie trakt zwany Droga Poznańską /wyrobiska te znajdują się po zachodniej stronie Drogi Poznańskiej/. Z tego samego czasu widoczne są również ślady dawnej drogi wiodącej do przeprawy na Warcie w formie grobli, której pozostałości wyznaczają obecnie prosty odcinek granicy pomiędzy działkami nr 173 i 279.

Wraz z budową nowej rezydencji w Rogalinie zmienił się również układ dróg. Bezpośrednio z budową pałacu związane było wytyczenie nowej odnogi Drogi Poznańskiej. Jest to prosta droga, która prowadzi z północy (z cegielni) od „Banchofu” w kierunku południowym i przy figurze Matki Boskiej Bolesnej nieznacznie odchyła swój przebieg w kierunku południowo-zachodnim i prowadzi na pierwszy dziedziniec pałacu, czyli na tzw. przeddziedziniec. Aktualnie droga ta obejmuje teren działek nr 58/1 i 206. Zapewne z tego samego czasu pochodzi droga wytyczona na osi założenia rezydencjonalnego prowadząca do kaplicy, czyli tzw. „Droga Karolowa” – na działkach nr 78, 80/1, 80/2, 86, 87 i dalej w kierunku Świątnik - obecnie wschodni odcinek Szosy Mosińskiej obejmujący działkę nr 262.

W latach 1829-1832 przeprowadzono proces uwłaszczeniowy chłopów, a w konsekwencji tego nastąpiła separacja gruntów i przeniesienie zabudowy mieszkalnej włościan w nowe miejsce. Dzięki temu powstały nowe perspektywy rozwoju folwarku. Pierwszą ważniejszą zmianą z tych lat, co widać w wyglądzie współczesnego Rogalina, było wydzielenie gruntów chłopskich z ogólnego arealu majątności szlacheckiej. Wydzielono dwa duże obszary gruntów i obszar pod siedliska włościańskie. Pierwszy obszar gruntów we wschodniej części wsi tzw. „Górne Pole” być może został wytyczony z obszarów leśnych, drugi obszar gruntów w południowej części wsi określany jest „Dolnym Polem”. Obszar pod siedliska włościańskie wytyczony został po wschodniej stronie Drogi Poznańskiej i pomiędzy dzisiejszymi ulicami Prezydialną i Szkolną. Po wschodniej stronie siedlisk wyгородzono dodatkowo wolny teren tzw. „Ziemie Sołecka”. Wydzielone obszary gruntów: „Górne Pole”, „Dolne Pole”, teren siedlisk i tzw. „Ziemia Sołecka” - znajdują się poza granicą wpisu i nie podlegają ochronie na mocy niniejszej decyzji.

W celu połączenia nowopowstałych terenów gruntów chłopskich z ich gospodarstwami wytyczono drogę, biegnącą od nowych siedlisk chłopskich w kierunku „Górnego Pola”. Obecnie droga ta zajmuje działkę nr 259. Oprócz tego powstały przynajmniej trzy inne drogi, z których dwie stanowiły bezpośrednią komunikację włościańskiej wsi z folwarkiem. Jedna z tych dróg jest obecnie fragmentem Szosy Mosińskiej i zajmuje wschodni odcinek działki nr 69/6. Druga droga nie jest wyodrębniona geodezyjnie, ale przebiegając przez działkę nr 59/12, od poszerzenia Drogi Poznańskiej (przy figurze Matki Boskiej Bolesnej) w kierunku folwarku, oddziela „Pierwsze Pole” od „Trzeciego Pola”. Trzecia z tych dróg, oprócz komunikacji obsługującej uprawy włościańskie w zachodniej części „Dolnego Pola” prowadziła również na tereny Młyniska, stanowiąc nową granicę między majątnością rogalińską, a własnością chłopską. Droga ta położona jest na dwóch działkach nr 187 i 185. Południowa część tej drogi położona na działce nr 185 nie podlega ochronie na mocy niniejszej decyzji.

Łęgi Nadwarciańskie

W układzie regulacyjno-separacyjnym mowa jest m.in. o wydzieleniu z gruntów włościańskich, położonej na łąkach „małej *kempy olszyną zarosłej*”, którą Edward Raczyński pozostawił zapewne celem uchronienia jej od wycinki, która mogłaby zepsuć fragment krajobrazu.

Na skutek wyprowadzenia uwłaszczonych włościan z zabudowań Starej Wsi (reszta tj. komornicy i chałupnicy nadal pozostali na terenie „Starej Wsi”), w obrębie założenia rezydencjonalnego zwolnił się jednak teren o znacznej powierzchni. Z inicjatywy Edwarda Raczyńskiego teren ten został włączony w obszar parku angielskiego tworzonego od lat dwudziestych XIX wieku. Park ten rozciąga się na działkach nr 74/3, 74/2 i 74/1. W parkach angielskich charakteryzujących się biernym stosunkiem do przyrody i pełnym sentymentalnego uwielbienia dla jej naturalnego, a zwłaszcza pierwotnego piękna, najbardziej cenionym walorem sztuki ogrodowej był krajobraz naturalny. Dlatego w Rogalinie integralnymi częściami zieleni zakomponowanej były rozległe rozlewiska nadwarciańskie. To uwielbienie natury widoczne jest w swego rodzaju kulcie starych drzew, szczególnie okazałych dębów, których z łągów nie wycinano. Stąd, kiedy Zygmunt Szczęśny Feliński [późniejszy biskup, od 2009 r. święty] jako ochotnik podczas Wiosny Ludów [1848 r.] przybył do Rogalina i widział tę rezydencję, to po latach, w swych

„Pamiętnikach” tak ją opisał: *„Wspaniała ta rezydencja hr. Raczyńskich wznosi się na szczycie płaskiego wzgórza, ogrodami opiera się o koryto rzeki, z obu stron ma fosy i wały, od frontu zaś zabezpieczona jest wysoką żelazną sztachetą i takąż wjazdową bramą, przy której umieszczone były dwie armatki, używane zapewne w czasie uczt do strzelania na wiwat. Zamek ten tak blisko otoczony był ze wszech stron lasami, że wysyłane zeń oddziały [partyzantki] tonęły wnet w gęstwinie ...”*.

Obecnie te nadwarciańskie rozlewiska oznaczone są w sposób następujący: działki nr 169, 171, 173, 175 - jako łąki i rozlewiska rzeki, dz. 177 - sady i ogrody, 179, 181/1, 181/2, 182, 184 - jako kępy drzew i rozlewiska rzeki, 279 - kępy drzew i łąki. Naturalnym uzupełnieniem parku o cechach krajobrazowych stał się wówczas okazały kompleks leśny rozciągający się od północy od „Lotniska” na południe do skarpy rzecznej. Od wschodu graniczył on z nowo wytyczonym parkiem, a od zachodu z terenami Ragalinka. Ten „Raczyńskich Las” zajmuje obecnie grunty na działkach o nr: 174/1, 272, 273, 274, 275 i 280. Wg J. Piotrowskiego od lat 20-tych XIX wieku las ten mógł pełnić funkcję zwierzyńca, jako części składowej jednolitej koncepcji kompozycji krajobrazowej. Natomiast z uzasadnienia decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków parku pałacowego w Rogalinie [1965 r.] wynika, że teren zwierzyńca rozciągał się na południe od gorzelni.

Zmiany w układzie przestrzennym i zabudowie ok. poł. XIX w.

Około połowy XIX wieku zmianom uległa aranżacja terenu pomiędzy dziedzińcem honorowym pałacu i kaplicą. Wytyczono wówczas szeroką drogę obsadzoną drzewami. Droga ta, łącząca pałac z kaplicą, zmniejszyła okazały przeddziedziniec. Obecnie droga ta jest poza dziedzińcem i zajmuje teren działek nr 78, 80/1, 80/2, 81, 87 i 88.

Z drugiej połowy XIX i początku XX wieku zachowała się faktycznie cała zabudowa folwarku: spichlerz z 2 poł. XIX wieku przebudowany w 1926 roku, stajnia fernalska z 1901 roku, obora z 1899 roku, kuźnia ze stelmacharnią z 1905 roku, jałownik z 1918 roku i stodoła z końca XIX wieku. Wszystkie te budynki folwarku tworzące zabudowę wokół nieregularnego po względem kształtu podwórze znajdują się na terenie działki nr 62/8. Z tego samego czasu, poza podwórzem folwarcznym, zachowały się jeszcze inne budynki: dom mieszkalny dwurodzinny (niekiedy datowany na 1825 rok) z budynkiem gospodarczym położony na działce nr 59/10 oraz rządcówka z drugiej połowy XIX wieku zlokalizowana na działce nr 59/11. W końcu XIX wieku w bliskim sąsiedztwie zespołu pałacowego, po jego południowej stronie, wybudowano gorzelnię, która obecnie stoi na działce nr 177. W drugiej połowie XIX wieku w północnej części majątności rogalińskiej wzniesiono folwark Podwórze Podlesie. W skład tego folwarku wchodzi obecnie trzy obiekty historyczne: budynek mieszkalny – położony na działce 43/3, wolarnia i stodoła usytuowane na działce nr 43/4 [obecnie ujęte w ewidencji zabytków] oraz nowsza owczarnia z 1952 r. Z końca XIX wieku pochodzi budynek szkoły wraz z towarzyszącym budynkiem gospodarczym, które zlokalizowane są na terenie działki nr 79.

Drogi

Wraz z rozwojem gospodarczym majątku zmieniała się sieć dróg, zarówno tranzytowych jak i lokalnych śródpolnych.

W tym okresie wytyczono najważniejszą drogę miejscowości – Szosę Mosińską łączącą Mosinę z Kórnikiem, z przeprawą promową na Warcie w Rogalniku. Obecnie odcinki powstałe w tym czasie znajdują się na działkach 263, 69/3, 70/2, w zachodniej części działki 69/6 i na działce nr 69/5.

Powstał również specyficzny skrót komunikacyjny łączący pałac z folwarkiem. Droga ta poza parkiem znajduje się na działce nr 60.

W celu obsługi pól znajdujących się na północno-wschodnich rubieżach majątku wytyczona została droga, zwana „Edzia Drogą”. Z uwagi na jej zwyczajową nazwę, możliwe jest, że funkcjonowała ona w okresie tuż po wydzieleniu gruntów chłopskich w latach 1829-1832. Droga ta obecnie przebiega na działkach o nr 56, 139/1, 277 i 139/3.

Bardzo ważną drogą dla funkcjonowania gospodarczego majątności rogalińskiej była droga prowadząca z zachodu na wschód, przy której usytuowano Podwórze Podlesie. Droga ta zajmuje teren działki nr 44 i dalej w kierunku wschodnim przechodzi w drogę leśną, niewyodrębnioną geodezyjnie, wzdłuż północnych granic działek nr 287, 270 i 286.

Aleje

Z XIX wieku zachowały się też liczne nasadzenia drzew przy starych drogach tranzytowych i lokalnych przebiegających przez Rogalin. Nasadzenia te na skutek naturalnego starzenia się drzew podlegały wymianie. Pojawianie się kolejnych nasadzeń było wynikiem zachowania tradycji miejsca. Dotyczy to np. „Drogi Poznańskiej”, tj. odcinka wytyczonego w końcu XVIII wieku od pałacu do cegielni i odcinka starszego - od folwarku do granicy posiadłości. Na mapie Abichta z 1823 roku zaznaczone są przy niej drzewa, które oczywiście nie zachowały się do dzisiaj. Drzewostan tworzący tę aleję został wymieniony. Aleja ta obejmuje obecnie działki nr 58/1, 206, 58/3 i 288.

Również i w innych alejach wymieniono substancję roślinną na nowe drzewa: w alei łączącej kaplicę z pałacem - obejmującej działki nr 80/1, 78, 80/2, 87 i 88; przy drodze wiodącej z pałacu do folwarku - obejmującej obecnie działkę nr 60; przy ulicy Nowej - leżącej na działce nr 55, a także Alei Podleśnej na działkach nr 44 i 287, przy drodze na dz. 187 oraz w zachodnim odcinku „Edzia Drogi” - obejmującym działki nr 56 i 139/1.

Zadrzewienia śródpolne

W krajobrazie Rogalina pola dawnej majątności wyróżniają się specyficzną pozostałością po planowej organizacji przestrzeni - są to liczne zagajniki śródpolne - tzw. remizy - refugia. Obecnie znajdują się one na działkach obejmujących pola uprawne, które mają swoje nazwy: „Pierwsze Pole” i „Trzecie Pole” [rozdzielonych drogą] - na działce nr 59/12, „Czwarte Pole” - działka nr 54/1, „Piąte Pole” - działka nr 50/10, „Szóste Pole” - działka nr 47/1, „Siódme Pole” - działki nr 45/1 i 45/2, „Ósme Pole” i „Dziewiąte Pole” - działki nr 143/1 i 143/2 oraz „Drugie Pole” - działka nr 119/30. Specyficznym kompleksem zadrzewienia śródpolnego w Rogalinie jest tzw. „Szyja”, powstała ze skraju lasu, który porastał niegdyś grunty rozciągające się na północ od niej. „Szyja” obejmuje działkę nr 276/1. Wzdłuż tej „Szyi”, po jej południowej stronie, wiedzie droga polna, będąca fragmentem działki nr 51.

Lasy

W północnej części majątności rogalińskiej istnieje duży kompleks leśny o nazwie „Rogaliński Pański Bór Sosnowy”, który od wieków eksploatowany jest jako użytek leśny. Nie wiadomo, od kiedy ten skraj dawnej puszczy stał się terenem planowej gospodarki drzewnej. Z pozostawionych adnotacji na planie Abichta wnioskować można, że już w pierwszej połowie XIX wieku prowadzono tu nasadzenia nowych gatunków drzew. W tym kompleksie leśnym (głównie na obrzeżach) do dziś można odnaleźć pojedyncze egzemplarze sosny zwyczajnej, liczące prawie 200 lat. Zachowane na obrzeżach lasów pojedyncze drzewa graniczne (głównie sosny, dęby) wyróżniające się dużymi pierśnicami świadczą o świadomej działalności gospodarczej właścicieli. „Rogaliński Pański Bór Sosnowy” to teren obejmujący obecnie działki nr: 284, 288, 283, 282, 281, 287, 270, 286 oraz las na działce nr 285 /na skraju kompleksu/. Wzdłuż północnej granicy dz. 284 przebiega dukt (droga leśna) z rzędem drzew granicznych po swej stronie północnej - drzewami granicznymi są tu dęby i sosny. W północnej części działki 284 jest miejsce zagłębione tzw. „Babrzysko” rodzaj stawu, który nie wysycha i jest punktem granicznym, a dukt obiega to miejsce od strony północnej. Dukty leśne znajdują się na północnych i wschodnich obrzeżach działek, tj. oddziałów leśnych. Na działce nr 288 wschodni dukt leśny, będący zarazem fragmentem starej „Drogi Poznańskiej”, od strony północnej kończy się starym punktem topograficznym trójkątnym, na którym rosną trzy robinie akacjowe. Ten trójkątny punkt topograficzny nazywany jest „U Grabca” („U Umarłego” lub „Strasznym Lasem”). Północny dukt leśny, od wschodu dochodzi do tzw. „Drogi Pocztovej”, a w miejscu tym znajduje się kopiec, na którym rośnie okazały dąb graniczny. Wzdłuż całej granicy północno-wschodniej znajduje się rów i kilka kopców. Od „Drogi Pocztovej” w kierunku zachodnim wiedzie stara aleja kasztanowcowa - dawniej śródpolna, przechodząca dalej w Aleję Podleśną. Wzdłuż „Drogi Pocztovej”, po jej zachodniej stronie, ciągnie się kopiec ścienny z drzewami granicznymi w przeważającej części dębami. „Droga Pocztowa” wiedzie wzdłuż północno-wschodniej granicy działek 281, 286 i 285. Na dz. 286 znajduje się ciąg dalszy tego kopca ściennego. Na działkach 284, 288, 283, 282, 281, 286, 270 i 287 prowadzona jest gospodarka leśna zgodnie z planem urządzenia lasu. Na działce nr 287 oprócz zwartego zadrzewienia leśnego znajduje się również grunt orny, użytkowany rolniczo. Z tym dużym terenem leśnym (z

dz. 270) łączy się również zadrzewienie śródpolne na wydzielonej działce nr 266. Działka nr 267 stanowi wojskowy teren zamknięty (K-7096 – techniczny), jest ona ogrodzona, z widocznymi instalacjami.

Lasy istnieją również we wschodniej i w zachodniej części majątności rogalińskiej. We wschodniej części majątności las istnieje na działkach nr 277, 269, 268, które są pooddzielane od siebie drogami. Działka nr 268 to wąski pas terenu, nachylony w kierunku południowym, porośnięty lasem mieszanym sosnowym z robinią akacjową, który od strony zachodniej sąsiaduje z działką nr 88 stanowiącą teren parku pałacowego z kaplicą mauzoleum. Las na działce nr 269 obecnie ogranicza i częściowo zasłania widok z głównej szosy na zabudowania wsi, a jego południowa część przed wytyczeniem szosy stanowiła część parku. Las na działce nr 277 wyróżnia się szczególnie okazałymi egzemplarzami dębów pomnikowych stanowiących tzw. drzewa okrajkowe na obrzeżach. W zachodniej części majątności istnieje tzw. „Raczyńskich Las” – obejmujący teren działek nr 273, 280, 272 oraz tych, które mogły być zwierzyńcem, czyli teren działek 275, 274. Północno-zachodnia granica „Raczyńskich Lasu” jest oznaczona w terenie rowem granicznym z kopcami, w tym jeden z kopców zachowany jest również z kamieniem granicznym. Na działce nr 273 - przy środkowym odcinku rowu granicznego, po jego wschodniej stronie, zachowane są okopy z czasów II wojny światowej. Na działkach nr 273, 280, 272 prowadzona jest gospodarka leśna zgodnie z planem urządzenia lasu. Działki leśne po przeciwnej stronie drogi wojewódzkiej o nr 275 i 274 położone na stokach górnego tarasu rzeczno, to peryferie parku angielskiego o charakterze nieorganizowanym. Na działce leśnej nr 279 - położonej w dolinie rzeki Warty, poprzecinanej zakolami starorzecza widać ślady kompozycji drzew sadzonych w charakterystycznych kępach i okółkach.

Ocena wartości zabytkowej

W kształcie granic dzisiejszego Rogalina, w jego sieci drożnej oraz w sposobie zagospodarowanych lasów oraz pól uprawnych z remizami dla zwierząt widać niezwykle bogaty zbiór pamiątek historii.

Dawny Rogalin, mający średniowieczną metrykę, zlokalizowano przy drodze, która podążała na skraju doliny Warty. Dawna droga - w okolicy dzisiejszej wsi - częściowo przebiegała wzdłuż obecnej szosy (tj. ul. Mosińskiej). Zabudowa wsi zlokalizowana była na zachód od dzisiejszego założenia rezydencjonalnego. To miejsce historycznego posadowienia średniowiecznych siedlisk wsi Rogalin, w tym również dworu, do dziś jest określane nazwą „Stara Wieś” i jest to teren działek oznaczonych numerami: 70/2, 70/4, 70/5, 70/6, 70/7, 71/1, 71/2, 71/3. Ostateczna częściowa likwidacja nawsia z zagrodami chłopskimi nastąpiła po wprowadzeniu separacji gospodarki chłopskiej od folwarku ziemiańskiego. W średniowieczu wieś była utożsamiana z majątkiem. Dlatego miejsce określane jako „Stara Wieś” ma szczególną wartość historyczną i stanowi integralną część historycznego układu przestrzennego majątku Rogalin.

Dawna sieć średniowiecznych dróg tranzytowych przebiegających przez Rogalin jest nadal czytelna. Główna szosa od Świątnik do południowej granicy działki nr 55 oraz południowy odcinek dz. 55 (do folwarku) w przybliżeniu przebiegają po śladzie dawnej drogi. Średniowieczna droga z Rogalina do Rogalinka – na dz. nr 66 – obecnie jest tylko drogą gruntową, na granicy „Piątego Pola” i „Raczyńskich Lasu”, która utraciła swoją pierwotną funkcję, z powodu zmian, jakie zaszły w układzie przestrzennym miejscowości Rogalinek. Odcinek trzeciej z średniowiecznych dróg od gorzelni w kierunku południowo-zachodnim jest zachowany, ale utracił swoją pierwotną funkcję drogi do przeprawy. Największe zmiany w układzie dróg powstały wraz z powstaniem pałacu, a następnie także parku krajobrazowego. Głównym zadaniem dróg lokalnych było powiązanie pałacu i folwarku oraz wsi folwarcznej z otaczającymi zabudowę polami i łąkami. Droga łączyła także pałac z kaplicą. Układ ten i jego nawarstwienia są współcześnie dobrze widoczne i do teraz stanowią podstawową strukturę ukształtowania przestrzennego wsi.

Raczyńscy jako właściciele Rogalina

W 1768 r. Rogalin kupił Kazimierz Raczyński pisarz koronny, od 1778 r. starosta generalny Wielkopolski, który od 1783 roku był marszałkiem nadwornym króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Kazimierz Raczyński wystawił na surowym korzeniu okazałą rezydencję zachowaną do dnia dzisiejszego. Pałac w Rogalinie, wzniesiony został w latach 1768-1774, a około 1776 r. zrealizowano towarzyszące pałacowi zabudowania, początkowo drewniane, a od ok. 1800 roku - murowane. Równoległe z budową pałacu prowadzono zakładanie regularnego francuskiego ogrodu, który istniał już w latach 1773-1774. Od 1784 roku Rogalinem władał Filip Raczyński, krewny z bocznej linii, mąż Michaliny, córki Kazimierza.

Od 1804 r. majątek Rogalin należał do Edwarda Raczyńskiego, wybitnego Wielkopolanina o wielkich zasługach dla Poznania i Wielkopolski. Edward Raczyński stworzył w Rogalinie siedzibę kultywującą tradycję i bogatą w dzieła sztuki. Za jego czasów, park pałacowy przekształcono częściowo w założenie krajobrazowe i powiększono poprzez przyłączenie nadwarciańskich łągów oraz przyległego lasu z dębami rogalińskimi. Wówczas też założenie pałacowe wzbogacone zostało o wzniesioną w 1820 r. kaplicę dworską - mauzoleum, kopię antycznej świątyni w Nîmes we Francji, a następnie o drewnianą dzwonnice. Powstałe w drugiej połowie XVIII wieku założenie pałacowe w Rogalinie stało się jednym z najznamienszych założeń rezydencjonalnych w Polsce. Malowniczo położone w dolinie rzeki Warty, ze świetnymi zbiorami malarstwa, barokowym ogrodem, angielskim parkiem krajobrazowym oraz wiekowymi dębami, znane było również z zasług Raczyńskich na polu mecenatu kulturalnego i artystycznego.

Po śmierci Edwarda w 1845 roku nowym właścicielem został jego syn Roger Maurycy, który również był miłośnikiem sztuki i nauki. Roger należał do grona założycieli Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk powstałego w 1857 roku. W okresie Wiosny Ludów obniżył czynsze chłopom, opiekował się wdowami po poległych powstańcach. Odegrał on też ważną rolę w powstaniu styczniowym, wykładając 100000 talarów na zakup broni. Był dobrym gospodarzem majątku ziemskiego.

Po Rogerze Raczyńskim majątek odziedziczył syn Edward Aleksander Raczyński, który władał nim w latach 1891-1926. W czasach zaborów i w okresie międzywojennym Rogalin był ważnym ośrodkiem życia kulturalnego Polaków. Bywali tutaj: Adam Mickiewicz, Henryk Sienkiewicz, Leon Wyczółkowski, Jacek Malczewski i wielu innych artystów m.in. z Francji i Anglii. Rezydencję rogalińską uświetniała wspaniała kolekcja malarstwa polskiego i europejskiego, dla której pomieszczenia wzniesiony został specjalny budynek. Galeria ta, co było ewenementem w tamtych czasach, udostępniana była dla zwiedzających.

Po Edwardzie Aleksandrze Raczyńskim w 1926 roku majątek odziedziczył Roger Adam Raczyński, który władał nim do 1939 roku.

Okres gospodarki kapitalistycznej po uwłaszczeniu włościan pozostawił, oprócz rozległego folwarku w Rogalinie i nowo powstałego podwórze Podlesie, także liczne nowe drogi i reliktowe obecnie aleje. Z tego okresu pochodzą remizy śródpolne (dz. 47/1, 50/10, 143/1), las wiatrochronny Szyja (dz. 276/1), drzewa graniczne (głównie w zachodniej części majątku Rogalin). Druga połowa XIX wieku przyniosła także budowę gorzelni i nowych czworaków wg projektu architekta Sternberg-Powidzkiego w tzw. „Nowej Wsi”.

W 1890 r. majątek Rogalin wraz z folwarkiem Połesie liczył 1319 ha powierzchni, w tym 813 ha ziemi ornej, 99 ha łąk, 43 ha pastwisk, 325 ha boru, 32 ha podwórzy, dziedzińców i dróg oraz 7 ha wód.

Na obszarze majątku ziemskiego Rogalin zachowały się liczne nawarstwienia kulturowe, które przejawiają się w organizacji przestrzeni, w zabytkach kultury materialnej oraz w języku. Liczne nazwy terenowe określające poszczególne miejsca na terenie Rogalina są o bardzo starej proveniencji. Ponieważ nazwy te do dziś są używane, dlatego w niniejszej decyzji również są zastosowane dla jednoznacznego określenia miejsca. Jednak niniejszą decyzją nie wpisuje się do rejestru zabytków tych nazw

geograficznych, historycznych i tradycyjnych w rozumieniu art. 9 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków.

W drugiej połowie XVIII wieku założenie pałacowo-ogrodowe zostało posadowione na tzw. „surowym korzeniu”, czyli na nowym miejscu, w którym istnieje do dziś. Najstarsza część założenia została utworzona w stylu barokowym w XVIII wieku. Główne cechy stylistyczne widoczne są w symetrycznej kompozycji opartej o oś biegnącą ze wschodu na zachód. Osi tej podporządkowano nie tylko nasadzenia parkowe, układ alejek parkowych, kształt dziedzińca, ale również miejsce posadowienia i kształt zabudowy rezydencji i budynków pomocniczych. W pierwszej połowie XIX wieku park został znacznie rozszerzony. Nowej części założenia ogrodowego nadano „angielską” stylistykę. Duże skupiska starodrzewu, w które umiejętnie wkomponowano o wiele starsze drzewa (głównie dęby szypułkowe i lipy drobnolistne) przegrodzono osiami widokowymi, przecinającymi się pod różnymi kątami. Osie te, wyprowadzono daleko poza zwarty maszyn parku, porządkując przy ich pomocy przestrzeń okolicznych łąk, pól i tworząc przy tej okazji lokalną sieć drożną.

Do najcenniejszych i nadal dobrze widocznych elementów historycznego rozplanowania należą: zespół zabudowań rezydencjonalnych z kaplicą-mauzoleum i zabudową pomocniczą, regularne i krajobrazowe założenie parkowe, założenie folwarczne wraz z folwarkiem Podlesie, sieć drożna ukształtowana od XIII do połowy XIX w., a także kilka tradycyjnych nazw historycznych, którymi określone są miejsca – np. „Stara Wieś”, „Edzia Droga”, „Raczyńskich Las”, „Przepęd”.

Zabudowa gospodarcza majątku Rogalin skupiona jest w północnej części założenia. Jedynie budynki pomocnicze przy rezydencji podporządkowane są osiowemu założeniu. Gorzelnię natomiast zlokalizowano w sąsiedztwie rozlewisk Warty. Lokalizacja dawnego dworu uwidacznia układ starodrzewu i regularny obrys ogrodu dworskiego założonego w jego sąsiedztwie. Nowa lokalizacja rezydencji spowodowała przekształcenie dotychczasowego dworu w siedzibę zarządcy dóbr. Dalszy rozwój folwarku związany był przede wszystkim ze wzrostem produkcji rolnej wielkoobszarowej, której rozkwit datuje się na drugą połowę XIX i początek XX wieku. W tym czasie stare zabudowania folwarczne były zapewne w bardzo złym stanie, co skłoniło Raczyńskich do wzniesienia nowych, murowanych, w obrębie starego podwórza. W pierwszej kolejności postawiono spichlerz (2 poł. XIX w.), dwie obory (1899, 1901), kuźnię ze stelmacharnią (1905) i zapewne dużą stodołę przy bramie północnej. Związana z majątkiem rządcówka pochodząca prawdopodobnie z drugiej połowy XIX w., przebudowana w 1928 r. (na co wskazuje datownik na elewacji) usytuowana jest naprzeciw podwórza. Dopiero w 1918 r. przy zachodniej granicy podwórza wystawiono kolejną oborę. Za folwarkiem, od północy, wystawiono też najpewniej wtedy nowe budynki mieszkalne dla pracowników folwarku z kolumnowymi gankami i dekoracją z desek, nawiązującą do sztuki podhalańskiej. Budynki wchodzące w skład folwarku Podlesie: obora, stodoła i dom mieszkalny pochodzą z 4 ćw. XIX w. (1890 r.)

Historyczny układ przestrzenny majątku Rogalin stanowi wyjątkowy na terenie Wielkopolski układ kompozycyjny łączący elementy układu ruralistycznego, zespołu pałacowo-parkowo-ogrodowego, zespołu folwarcznego i folwarku Podlesie, układu pól, dróg wkomponowanych w naturalny krajobraz oraz nadwarciańskich Łęgów Rogalińskich. Na terenie Rogalina zachowało się wiele materialnych i historycznych śladów przeszłości sięgającej średniowiecza. Zaliczyć do nich można: nazwy miejscowe, dawne kopce graniczne, rozłogi pól. Zachowany układ dróg pokazuje wszystkie najważniejsze dla historii majątku elementy z ich kolejnymi nawarstwieniami od czasów średniowiecza, poprzez okres nowożytny do końca XIX w. Na terenie majątku zachowały się pozostałości średniowiecznej wsi, ślady nowożytnej rezydencji Arciszewskich, zespół pałacowy znakomitego rodu Raczyńskich wraz z ogrodem i kaplicą-mauzoleum oraz dziewiętnastowieczne zespoły folwarczne. Niewątpliwym walorem jest wkomponowanie wszystkich wyżej wymienionych elementów w naturalnym krajobrazie łąk, pól i terenów

nadwarciańskich. Kazimierz Raczyński budując swoją siedzibę w Rogalinie świadomie wykorzystał malownicze położenie Rogalina. Kontynuator jego dzieła - Edward Raczyński doprowadził do niemal pełnego wykorzystania i wyeksponowania walorów tego miejsca, zarówno poprzez umiejętne otwieranie nowych osi widokowych, jak i wprowadzenie nowych malowniczych nasadzeń. Powstało dzieło wybitne, doceniane już przez współczesnych. Elementy krajobrazu dopełniają aleje śródpolne, lasy śródpolne i unikatowe skupiska dębów na terenach łągów nadwarciańskich. Stworzony przez Raczyńskich układ przestrzenny zachowany jest do dnia dzisiejszego. Założenie pałacowo-ogrodowe tej reprezentacyjnej rezydencji typu barokowego „między dziedzińcem a ogrodem” *entre cour et jardin*, tutaj z dziedzińcem honorowym (przed pałacem), poprzedzonym dodatkowym dziedzińcem (tzw. przeddziedzińcem), obecnie nosi cechy klasycystyczne, co przejawia się wieloosiowych powiązaniach widokowych, widokowo-komunikacyjnych i komunikacyjnych oraz cechy romantyczne, co widoczne jest w powiększeniu parku i jego harmonijnym połączeniu z otaczającym krajobrazem, z łąkami nad Wartą, z częściowym zachowaniem zabudowań wiejskich, które miały dopełnić obrazu parku zespolonego z dawnym układem przestrzennym majątku ziemskiego. Celem ochrony historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin jest zachowanie ważnego dla Wielkopolski założenia wraz ze znajdującymi się na jego terenie zespołami budowlanymi i innymi formami zaprojektowanej zieleni, rozmieszczonymi w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym historycznej sieci dróg.

Wartości historyczne założenia wynikają z wielowiekowej historii Rogalina, sięgającej okresu średniowiecza, poprzez okres nowożytny i dzieje związane z wybitną dla historii Polski rodziną Raczyńskich, za których czasów Rogalin stał się centrum życia towarzyskiego, politycznego i kulturalnego w latach 70. XVIII wieku. W nowo wzniesionym pałacu Kazimierz Raczyński podejmował wielu gości. Będąc wówczas pisarzem wielkim koronnym, następnie starostą generalnym Wielkopolski i marszałkiem nadwornym koronnym, kształtował zarówno politykę sprzyjającą reformatorskim planom Stanisława Augusta, jak i miejscowy gust artystyczny. Budowę, a następnie klasycystyczną modernizację swojej rokokowej siedziby, Raczyński powierzył najlepszym artystom z kręgu królewskiego, wśród nich J. Ch. Kamsetzerowi i D. Merliniemu. Dzieło to kontynuowali jego następcy, w tym wnuk Edward, który już w warunkach utraconej niepodległości, nadał założeniu romantyczny charakter. W Rogalinie bywali Adam Mickiewicz, Henryk Sienkiewicz, Julian Ursyn Niemcewicz, Jacek Malczewski, Michał Gorstkin-Wywiórski czy Leon Wyczółkowski. W okresie międzywojennym pałac będący siedzibą Rogera Raczyńskiego, ówczesnego wojewody poznańskiego i ambasadora RP w Rumunii, był nadal chętnie odwiedzany przez przedstawicieli świata polityki i kultury. Należy podkreślić, że w podziemiach kaplicy pałacowej, obecnie kościoła par. pw. św. Marcelina znajduje się mauzoleum z sarkofagami prezydenta RP na uchodźstwie Edwarda Raczyńskiego, Konstancji i Rogera Raczyńskich oraz tablicami nagrobnymi. Kształtowane przez wiele lat i zachowane założenie przestrzenne majątku tj. zespołu pałacowo-parkowego powiązanego z układem pól, dróg, zadrzewień śródpolnych oraz zespołami folwarcznymi jest świadectwem minionej kultury, a tym samym elementem dziedzictwa kultury. W związku z tym należy w nim dostrzec źródło i fundament tożsamości narodowej, stanowiące ważny budulec i spoiwo narodu polskiego.

Z układem przestrzennym majątku ziemskiego Rogalin związane są również wydarzenia historyczne z okresu Wiosny Ludów ważne w skali regionu, które są opisane w źródłach drukowanych. Wg tych opisów dnia 3 maja 1848 roku na dziedzińcu dworskim w Rogalinie założony został obóz kosynierów pod dowództwem Wilczyńskiego z Krzyżanowa. W dniu 8 maja 1848 roku, gdy nadeszło wojsko pruskie na terenie Rogalina stoczona została pierwsza bitwa – walki trwały na terenie: podwórza folwarcznego, na polach w sąsiedztwie Poznańskiej Drogi od lasu ku wsi pouwłaszczeniowej i dalej ku Świątnikom (od strony Śremu), czyli w okolicach kościoła oraz na dziedzińcu pałacowym. Zatem jako miejsce walk należy uznać działki nr: 62/8, 59/10, 59/11, 59/12, 58/1, 206, 119/30, 58/1, 206, 269, 87, 81, 78, 74/3, 75, 76. Później miała miejsce druga bitwa „na

łakach ponad rzeką”, „koło przewozu rogalińskiego”, co należy odczytać jako Błonia, za Dąbiem, Suchą Górą i Wyspą (dawniej Ostrów) – działki nr 173, 279 i 179.

Majątek Rogalin powstał z inicjatywy wyjątkowych właścicieli – Raczyńskich, którzy mają swój znaczący udział w kulturze i polityce. Zespół rezydencjonalny w Rogalinie jest dziełem wybitnych twórców: architektów, planistów, architektów krajobrazu. Historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin w przeważającej części ma zachowaną pierwotną kompozycję przestrzenną. Nieznaczące przekształcenia w układzie przestrzennym, te dawniejsze polegające m. in. na skróceniu przeddziedzińca, czy budowie tzw. starej szkoły są obecnie rodzajem nawarstwień oraz nowa aranżacja przestrzeni wokół kaplicy-mauzoleum nie powodują obniżenia wartości zabytkowej założenia. Majątek Rogalin zawiera czytelne i zharmonizowane z sobą nawarstwienia architektoniczne i historyczne. Rogalin jest obecny w sztuce - posiada specjalny budynek galerię, w której jest ciekawa kolekcja obrazów. O majątku w Rogalinie powstały m. in. obrazy: „W tumanie” J. Malczewskiego, „Dęby w parku”, „Dęby na łąkach” M. Gorstkin-Wywiórskiego, rysunki i litografie L. Wyczółkowskiego. Założenie rezydencjonalne z kaplicą-mauzoleum jest należycie wyeksponowane w przestrzeni wiejskiej i w krajobrazie oraz zachowało pierwotne relacje z otoczeniem. W związku z powyższym, historyczny układ przestrzenny Rogalina przedstawia wyjątkowe wartości historyczne, artystyczne i naukowe.

Z tych ww. względów zachowanie zabytku, jakim jest układ przestrzenny majątku Rogalin, leży w interesie społecznym. Wartość naukowa założenia polega na jego znaczeniu również dla interdyscyplinarnych badań naukowych. Badania te winny obejmować zarówno dalsze rozpoznanie i badania założenia rezydencjonalnego, historii majątku, jak również badania powiązań pomiędzy architekturą a krajobrazem, kształtowania krajobrazu, jak również badania przyrodnicze w zakresie gatunków roślin i zwierząt, gleb itp. Wartością jest również zachowanie na terenie majątku Rogalin szeregu starych nazw wynikających z potrzeby identyfikacji terenu, co jest nierozzerwalnie związane z zagospodarowaniem przestrzeni przez rodzinę Raczyńskich. Zabytki przeszłości posiadają nie tylko wartość dla studiów architektury, ale służą jako podstawowe dokumenty objaśniania i ilustrowania wszelkich aspektów historii, różnych epok i różnych narodów. Wartości artystyczne założenia przejawiają się w wysokiej klasie artystycznej założenia pałacowo-parkowego powiązanego znakomicie z otaczającym krajobrazem, na który mieli również wpływ kolejni właściciele Rogalina. Połączenie parku pałacowego z terenami nadwarciańskim jest z pewnością elementem zamierzonym. Dodatkowo elementy krajobrazu dopełniają aleje śródpolne, lasy śródpolne i unikatowe skupiska dębów na terenach łęgów nadwarciańskich oraz pojedyncze okazy drzew zachowane jako solitery na polach i jako drzewa okrajkowe na obrzeżach lasów.

Wyjątkowość tego historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin polega na tym, że jest to obiekt historyczny o wartości nieprzeciętnej, bogaty w wartości historyczne, artystyczne i naukowe. W Rogalinie widoczne są wszystkie elementy charakterystyczne dla historii wsi wielkopolskiej od średniowiecza po czasy współczesne. Układ przestrzenny jest wprost związany z ważnymi zjawiskami historycznymi dotyczącymi przemian w strukturze wsi, czyli ma wartość dokumentu historii. W układzie tym zachowana jest autentyczna pierwotna funkcja: grunty rolne są użytkowane rolniczo, w lasach jest prowadzona gospodarka leśna, tereny łęgów są pastwiskami, a drogi służą komunikacji. Jest to zabytek przeszłości, który będzie mógł przetrwać dla przyszłych pokoleń tylko wówczas, jeżeli nadal będzie użyteczny, dlatego ważną sprawą w tym przypadku jest zachowanie autentycznej funkcji. Ten układ przestrzenny jest również nośnikiem wartości historycznych niematerialnych – gdyż jest tu żywa tradycja polegająca na kontynuowaniu określonej działalności na wyznaczonym terenie. Dodatkowo mamy tu do czynienia ze specyficzną wartością niematerialną, powstałą w wyniku szerokiej akceptacji społecznej miejsca o znaczeniu ponadlokalnym, wynikającą ze szczególnego poziomu reprezentatywności historycznej – wartością symbolu. Symbolem Rogalina są stare dęby. Te stare drzewa oprócz wartości

przyrodniczej działają też emocjonalnie jako „nieme świadki historii” - w tym przypadku należałoby stwierdzić, że drzewa te są „dokumentami historii” i to stanowi o wartości historycznej niematerialnej tego terenu. Te potężne drzewa, o różnym stanie zdrowotnym, stoją na terenie układu przestrzennego majątku, w skupiskach, parku, na łąkach, w lasach i jako pojedyncze drzewa okrajkowe na obrzeżach lasów oraz solitery na polach uprawnych.

Obecny obraz terenu majątku ziemskiego Rogalin tylko w niewielkim stopniu uległ zmianie wskutek współczesnych działań planistyczno-inwestycyjnych, w szczególności „Starej Wsi” i „Nowej Wsi”. Z terenu „Starej Wsi” ochroną konserwatorską poprzez wpis obejmuje się tylko te działki (pozostałe z pierwotnych), których dotychczas nie zabudowano, czyli są to tereny działek nr 70/4 i 71/3. Doszło również do zmian w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych: 1’ „Dziewiąte Pole” podzielono na dwie działki nr 143/1 i 143/2, i działkę 143/2 sprzedano prywatnemu właścicielowi, z tym, że działka nie zmieniła swej funkcji i nadal jest gruntem ornym, dalsze zmiany polegały na sprzedaży: 2’ budynku dawnej rządówki, który obecnie jest prywatnym domem mieszkalnym o adresie ul. Nowa 3, 3’ budynku dawnej szkoły, który obecnie jest domem mieszkalnym o adresie ul. Krzysztofa Arciszewskiego nr 6, 4’ działki nr 47/2, która nie została zabudowana.

Historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin stanowi oryginalnie zachowany unikatowy przykład części układu ruralistycznego, czyli części przestrzennego założenia wiejskiego miejscowości Rogalin, w którym dominującą rolę pełni założenie pałacowo-parkowe z kaplicą mauzoleum, wkomponowane w rozległy krajobraz z symbolicznymi w krajobrazie tej miejscowości starymi dębami. W pałacu w Rogalinie mieści się muzeum wnętrz pałacowych - jest to Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu. W budynku galerii zgodnie z nazwą mieści się ekspozycja malarstwa. Zarówno wnętrza pałacu jak i galeria malarstwa oraz park pałacowy są miejscem chętnie odwiedzanym przez licznych turystów i wycieczki szkolne. Miejsca te są chętnie zwiedzane zarówno przez naukowców, znawców sztuki, jak i młodzież. Niezależnie od pałacu i galerii malarstwa dla wielu rodaków miejscowość Rogalin kojarzy się przede wszystkim ze starymi dębami. W spichlerzu, który nie jest już magazynem do przechowywania ziarna, obecnie znajduje się ekspozycja dotycząca rodziny Raczyńskich i okazjonalnie prowadzona działalność kulturalna.

Kompetencje wojewódzkiego konserwatora zabytków do przeprowadzenia postępowania administracyjnego w sprawie wpisu do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin wynikają z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 24 października 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.). Zgodnie z art. 9 ust. 1 ww. ustawy *do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy*. Definicja określona w art. 3 pkt 1 ww. ustawy mówi, że *zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*, dalej w pkt 2 określa, że *zabytek nieruchomy, to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1*. Jedną z form ochrony zabytków, określoną w art. 7 pkt 1 tejże ustawy jest *wpis do rejestru zabytków*. Ponieważ art. 6 cytowanej ustawy zawiera wyrażenie „zabytki nieruchome będące w szczególności”, to tym samym dopuszcza rozszerzenie zawartego tam katalogu zabytków o inne zabytki nieruchome tam niezdefiniowane, które winne być charakteryzowane wg ogólnej definicji zabytku nieruchomego, zatem ochronie i opiece podlegać może, bez względu na stan zachowania zabytek nieruchomy będący historycznym układem przestrzennym, w tym przypadku będącym historycznym układem majątku ziemskiego Rogalin. Historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin, faktycznie jest

częścią historycznego układu ruralistycznego miejscowości Rogalin. Wg definicji zawartej w art. 3 pkt 12 ww. ustawy - *historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, to przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg*. W kontekście zebranego materiału dowodowego, w tym „Studium historyczno-ruralistycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin” należy stwierdzić, że podlegający ocenie obiekt jest specyficznym typem zabytku nieruchomego o charakterze obszarowym, którego zakres nie odpowiada ściśle definicji zabytku ruralistycznego, gdyż odnosi się tylko do części tegoż układu związanej z majątkiem ziemskim. Z uwagi na przekształcenia, jakie zaszły w obrębie wsi Rogalin – w części dotyczącej historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz braku pojedynczych budynków zabytkowych (bo te, które tam były tzn. dwie stodoły i stajnia-obora przy ul. Prezydialnej nr 12, stamtąd przeniesione zostały na teren Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach) - nie było zatem uzasadnione wpisywanie do rejestru zabytków całej miejscowości Rogalin jako układu ruralistycznego. Wpisuje się do rejestru zabytków tylko tę część założenia wiejskiego, w której zachowane są zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy projektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci dróg, czyli wpisuje się do rejestru zabytków historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin. Odnosząc się do dokonanych ustaleń dotyczących oceny wartości historycznej, artystycznej i naukowej przedmiotu postępowania należy stwierdzić, że opisany wyżej zabytek stanowiący historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin odpowiada cytowanym wyżej definicjom legalnym zabytku nieruchomego z art. 3 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zatem podlega ochronie i opiece bez względu na stan zachowania zgodnie z art. 6 ust. 1 ww. ustawy jako zabytek nieruchomy.

Wobec zebranych dowodów i przytoczonych wyżej argumentów stwierdzić należy, że istnieją merytoryczne przesłanki do objęcia historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków

**

W niniejszej decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin odstąpiono od wpisania do rejestru zabytków trzech elementów, które były wyszczególnione w zawiadomieniu o wszczęciu postępowania L. dz. Po-WD.5140.1974.2.2014 z dnia 18 kwietnia 2014 r. Odstępuje się od wpisu, czyli nie wpisuje się do rejestru zabytków: 1. fragmentu tzw. Starej Wsi, 2. figury Matki Boskiej przy „Drodze Poznańskiej”, która usytuowana jest na działce nr 206, 3. zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską i ujętych w ewidencji zabytków: 1. Rogalin st. 1, obszar AZP 56-27/80, osadnictwo późnośredniowieczne, 2. Rogalin st. 8, obszar AZP 56-28/108, osadnictwo pradziejowe.

W zawiadomieniu o wszczęciu postępowania administracyjnego w sprawie wpisania do rejestru historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin L. dz. Po-WD.5140.1974.2.2014 z dnia 18 kwietnia 2014 r., w ad.3. pkt 4 opisano „Starą Wieś” – jako teren średniowiecznych siedlisk wsi Rogalin – obejmujący działki nr 70/2, 70/4, 70/5, 70/6, 70/7, 71/1, 71/2, 71/3. Już w uzasadnieniu uchylonej decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków historycznego układu przestrzennego majątku ziemskiego Rogalin (s.15) napisano, że obecnie zachowane tam budynki (przy ul. Mosińskiej) są współczesne, wzniesione na wtórnie wydzielonych działkach, ale na miejscu historycznej wsi. Faktycznie zabudowania przy ul. Mosińskiej w Rogalinie, na terenie tzw. „Starej Wsi” to dwa domy mieszkalne, z których jeden o adresie ul. Mosińska 1 usytuowany jest na działkach nr 70/5 i 70/6, a drogi – ul. Mosińska 2 – po przeciwnej stronie drogi na działkach 71/1 i 71/2. Dwie działki na terenie „Starej Wsi” nr 70 i 71 zostały podzielone w różnych okresach: działka nr 71 na działki nr 71/1, 71/2, 71/3, a działka nr 70 na działki 70/3 i 70/4, a z tych działka nr 70/3 w 2002 roku została podzielona na działki nr 70/5, 70/6 i 70/7. Zatem istotnie dokonane podziały geodezyjne

są wtórne. W średniowieczu wieś była utożsamiana z majątkiem, a po reformie uwłaszczeniowej grunty te należały do majątności rogalińskiej, dlatego miejsce to posiada wartość historyczną. Właściciele działek nr 70/5, 70/6, 70/7, 71/1 i 70/2 w swoim odwołaniu z dnia 19.12.2014 r. wnosili sprzeciw w sprawie wpisu i wnioskowali o wyłączenie ich nieruchomości z przedmiotu postępowania. Osada ta znajduje się w miejscu historycznej lokalizacji dawnej wsi Rogalin, która została zlikwidowana w wyniku reformy uwłaszczeniowej. Po wytyczeniu gruntów pod zabudowę siedliskową wsi i wzniesieniu tam nowych zagród, obszar tzw. „Starej Wsi” opustoszał i stał się częścią majątności rogalińskiej. Obszar „Starej Wsi” nazwą swą zaświadcza o historycznym znaczeniu tego terenu i jego tradycji siedliskowej, dlatego działki nr 70/4 i 71/3, które pozostały wolne od przekształceń wpisuje się do rejestru zabytków, a wtórnie wydzielonych działek wokół współczesnych budynków tj. dz. 70/5, 70/6, 70/7, 71/1, 71/2, nie wpisuje się do rejestru zabytków niniejszą decyzją. Na terenie „Nowej Wsi” na działkach obok zabudowy historycznej (dz. 50/5, 50/6), przeważa współczesna zabudowa mieszkaniowa (dz. 50/2, 50/3, 50/4, 50/6, 50/7, 50/8, 50/19, 50/20) z infrastrukturą (dz. 50/17) i ogródkami działkowymi (dz. 50/2), dlatego tereny te zostały wyłączone z obszaru wpisanego do rejestru zabytków. Z tych samych względów wyłączono z wpisu działkę 54/2, leżącą na naprzeciwległym narożniku, na której stoi współczesny blok mieszkalny. Zatem wyłączono z obszaru wpisywanego do rejestru zabytków te tereny, które uległy przekształceniu i które obecnie należą do prywatnych właścicieli.

Figura przydrożna Matki Boskiej Bolesnej przy „Drodze Poznańskiej” stoi na wydzielonej działce nr 206, o bardzo specyficznym kształcie niewielkiego trapezu swym najdłuższym bokiem przyległego do wschodniej krawędzi działki nr 58/1, czyli do Drogi Poznańskiej. Miejsce przy figurze jest ważne w układzie przestrzennym, bo współtworzy niewielki plac stanowiący jakby poszerzenie ulicy Drogi Poznańskiej, przy którym jest niewielki skręt Drogi Poznańskiej w kierunku przeddziedzińca (z miejsca przy figurze bierze również początek droga w kierunku podwórza folwarcznego). Wg karty ewidencyjnej figury (wykonanej w X.1977 r.) przy figurze znajdowały się groby powstańców 1848 roku. Do dziś stoją tam nowsze krzyże. Zatem teren przy figurze ma znaczenie planistyczne i wartość historyczną i dlatego zostaje wpisany do rejestru zabytków. Natomiast figura Matki Boskiej Bolesnej, to posąg – odlew żeliwny, ustawiony na piaskowcowej kolumnie na postumencie o czworokątnym przekroju i jako dzieło sztuk plastycznych jest zabytkiem ruchomym i nie jest objęty niniejszym wpisem.

Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się również nawarstwień kulturowych i zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na terenie majątku ziemskiego Rogalin, określonych jako Rogalin st. 1 obszar AZP 56-27/80 (osadnictwo późnośredniowieczne) i Rogalin st. 8 obszar AZP 56-27/108 (osadnictwo pradziejowe), gdyż są one zabytkami archeologicznymi i mogą być wpisane do rejestru zabytków archeologicznych C.

Pouczenie

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za pośrednictwem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, złożone w terminie 14 dni od daty jej doręczenia.

pieczęć i podpis

**Wielkopolski Wojewódzki
Konserwator Zabytków**

[Signature]
mgr Jolanta Goszczyńska

Załączniki:

1. Mapa ewidencyjna w skali 1:5000 - pomniejszona – z zaznaczonymi granicami obszaru objętego decyzją o wpisie do rejestru zabytków.
2. Wykaz skrótów oznaczeń użytków.
3. Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków nieruchomości.

Otrzymują (za zwrotnym potwierdzeniem odbioru):

1. Gmina Mosina
2. Starosta Poznański reprezentujący Skarb Państwa
3. Agencja Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w Poznaniu
4. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Babki
5. Województwo Wielkopolskie – Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
- 6. Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich**
7. Zarząd Dróg Powiatowych
8. Muzeum Narodowe w Poznaniu
9. Muzeum Pałac w Rogalinie – Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu
10. Wojskowy Zarząd Infrastruktury w Poznaniu
11. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” - Mosina
12. Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Marcelina - Rogalin
13. Fundacja Imienia Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu
14. Pan Michał Godlewski – Radca Prawny – Pełnomocnik Fundacji Imienia Raczyńskich
15. Pani Renata Marczevska
16. Pan Maciej Marczewski
17. Pan Mikołaj Paweł Pietraszak-Dmowski
18. Pani Maria Magdalena Szymańska
19. Pan Michał Henryk Szymański
20. Pan Piotr Ignaszewski
21. Pani Krystyna Kowalak
22. Pani Halina Malkowska
23. Pan Kazimierz Malkowski
24. Pani Wanda Bartmińska
25. Pan Grzegorz Bartmiński
26. Pani Maria Gumna
27. Pani Hanna Jóźwiak
28. Pani Klaudia Jeske
29. Pan Jakub Wrzalik
30. Pan Roman Woś
31. Pani Urszula Woś

Do wiadomości:

32. Rada Sołecka – Sołectwo Rogalin
ul. Prezydialna 11, 62-022 Rogalin
33. Burmistrz Gminy Mosina – Urząd Miejski
Pl. 20 Października 1, 62-050 Mosina
34. Starosta Poznański – Wydział Geodezji – Starostwo Powiatowe w Poznaniu
ul. Jackowskiego 18, 60-509 Poznań
35. Sąd Rejonowy w Śremie
ul. Franciszkańska 4, 63-100 Śrem
36. Narodowy Instytut Dziedzictwa
ul. Mikołaja Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
37. Powiatowy Konserwator Zabytków w Poznaniu
ul. Słowackiego 8, 62-823 Poznań
38. aa WD

Załącznik nr 2

do decyzji **Po-WD.5140.1974.71.2014.4R.2017** z dnia **2 sierpnia 2017 r.**
w sprawie wpisania do rejestru zabytków

Nr rejestru 1023/Wlkp/A

Wykaz skrótów użytków

1	B	tereny mieszkaniowe		
2	Ba	tereny przemysłowe		
3	Bi	inne tereny zabudowane		
4	Bp	zurbanizowane terenyniezabudowane		
5	B-R	użytki rolne zabudowane		
6	Bz	tereny rekreacyjno-wypoczynkowe		
7	dr	drogi		
8	Ls	lasy		
9	Lz	grunty zadrzewione i zakrzewione		
10	Lz-R	grunty zadrzewione i zakrzewione		
11	Ł	łąki trwałe		
12	N	nieużytki		
13	Ps	pastwiska trwałe		
14	R	grunty orne		
15	S-R	sad		
16	Tr	tereny różne		
17	Ws	grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi		

POUCZENIE O SKUTKACH WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH (wyciąg)

Wpisanie do rejestru zabytków pociąga za sobą następujące skutki prawne wymienione w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami)

Art. 12.

1. Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:
 - 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
 - 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
 - 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.
2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 27.

Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 29.

1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku, mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.
2. W przypadku odmowy udostępnienia przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą jego udostępnienie na czas niezbędny do wykonania badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.
3. Za szkody wyrządzone w związku z badaniami, o których mowa w ust. 1 lub 2, przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym.

Art. 30.

1. Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego bądź nieruchomości o cechach zabytku jest obowiązany udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia.
2. W przypadku odmowy udostępnienia zabytku nieruchomego bądź nieruchomości, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub

posiadaczowi udostępnienie tego zabytku bądź nieruchomości, na czas niezbędny do

3. przeprowadzenia badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.
3. Za szkody wyrządzone w związku z badaniami, o których mowa w ust. 1 lub 2, przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym.

Art. 36.

1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:
 - 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
 - 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
 - 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
 - 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
 - 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
 - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 - 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;

Art. 38.

1. Wojewódzki konserwator zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Przy wykonywaniu kontroli wojewódzki konserwator zabytków lub osoby, o których mowa w ust. 1, są uprawnione do:
 - 1) wstępu na teren nieruchomości, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie zniszczenia lub uszkodzenia zabytku;
 - 2) oceny stanu zachowania, warunków przechowywania i zabezpieczenia zabytków wpisanych do rejestru, a także zabytków znajdujących się w muzeach, bibliotekach oraz w zbiorach lub zasobach innych państwowych jednostek organizacyjnych i jednostek samorządu terytorialnego, w terminie uzgodnionym z ich właścicielem lub posiadaczem;
 - 3) sprawdzania zgodności wszelkich działań podejmowanych przy zabytkach wpisanych do rejestru oraz prowadzonych badań archeologicznych z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu i zatwierdzonej dokumentacją;
 - 4) żądania ustnych lub pisemnych informacji w zakresie niezbędnym dla ustalenia stanu faktycznego dotyczącego zakresu kontroli;
 - 5) żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z zakresem kontroli;
 - 6) dokonania wpisu w dzienniku budowy w zakresie określonym przepisami Prawa budowlanego.

Art. 43.

Wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu;
- 3) badań archeologicznych;
- 4) innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12.

Art. 45.

1. W przypadku gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu, wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania

konserwatorskie, architektoniczne lub podjęto inne działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) nakazującą przywrócić zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, określając termin wykonania tych czynności albo
- 2) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazywany sposób i w określonym terminie.

2. Przepis art. 44 ust. 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 49.

1. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku.
2. Wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego.
3. W przypadku wykonania zastępczego prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję określającą wysokość wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu wykonania zastępczego tych prac lub robót, ich zakres oraz termin wymagalności tej wierzytelności.
4. Wierzytelność Skarbu Państwa z tytułu wykonania zastępczego prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym podlega zabezpieczeniu hipoteką przymusową na tej nieruchomości, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji, o której mowa w ust. 3. Jeżeli nieruchomość nie posiada księgi wieczystej, zabezpieczenie może być dokonane przez złożenie wniosku i decyzji do zbioru dokumentów.
5. Przepisu ust. 4 nie stosuje się do zabytków nieruchomych, stanowiących własność Skarbu Państwa.
6. Wierzytelność Skarbu Państwa z tytułu wykonania zastępczego prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wojewoda, w porozumieniu z Generalnym Konserwatorem Zabytków, może, w drodze decyzji, umorzyć w całości albo w części lub rozłożyć na raty - jeżeli stwierdzono nieściągalność wierzytelności lub jej ściąganie spowoduje znaczny uszczerbek dla sytuacji materialnej osoby lub jednostki, o których mowa w ust. 1.
7. Wykreślenie hipoteki przymusowej z księgi wieczystej następuje na wniosek wojewody na podstawie decyzji, o której mowa w ust. 6. Jeżeli nieruchomość nie posiada księgi wieczystej, wniosek i decyzję składa się do zbioru dokumentów.

Art. 50.

3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.
4. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 1 lub 3:
 - 2) zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Art. 71.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Art. 73.

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Art. 108.

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, sąd orzeka, a w razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2, sąd może orzec nawiązkę na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Art. 110.

1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.
2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, można orzec nawiązkę do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 113.

1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków o:
 - 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
 - 2) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
 - 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
 - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości- podlega karze grzywny.
2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, można orzec nawiązkę do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 114.

Kto uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny.

Art. 117.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne, podlega karze grzywny.

Art. 118.

Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru urządzenia techniczne, tablice, reklamy oraz napisy, podlega karze grzywny.

Art. 119.

Kto nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, podlega karze grzywny.

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Poznaniu
61-834 Poznań, ul. Gołębia 2
tel. 61 852-80-03, 852-80-04
fax 61 852-80-02